

A photograph of a white building with black shutters and a sign that reads "Streekheemmuseum Den Aanwas". The building has a classic architectural style with a decorative cornice. A grey downspout is visible on the left. The foreground shows a brick sidewalk and shadows from trees.

Streekheemmuseum
Den Aanwas

40 JAAR
HET ZUIDKWARTIER
1977 - 2017

TIJDING 2017-3 Heemkondekring Het Zuidkwartier 40 JAAR

INHOUD:

TIJDING 2017-3

**D'N UIJLENBERG
PAGINA 3**

**HET 'STENEN TIJDPERK'
OP DE BRABANTSE WAL
DEEL 4
PAGINA 16**

**DE STANDWERKER
PAGINA 35**

**STRIP PRINSES PAULIENTJE
PAGINA 38**

**SCHATTEN IN ONS MUSEUM
PAGINA 42**

**IK ZIE, IK ZIE WAT JIJ NIET ZIET
PAGINA 44**

**INTERVJOEW
PAGINA 48**

**MISLUKTE KERSTTEKENING
PAGINA 49**

**IM SJORS VAN LOON
PAGINA 49**

**INGEZONDEN BRIEF
PAGINA 50**

VOORWOORD

Omdat de vierde aflevering van Jac van den Bussches *t Stenen tijdperk op de Brabantse Wal* zich deze keer kort bij de Uijlenberg afspeelde, nl. aan de Ossendrechtse weg no. 60 bij steenfabriek Jacobs en Carpentier (pagina 16), past daarbij ons inziens mooi het verhaal van Jan van Elzakker over diezelfde Uijlenberg, ook wel Couwenberg genoemd, in Hoogerheide. Hij *fietst* door de geschiedenis ervan op pagina 3.

Vanuit Putte deelt Jeanette van den Berg-Buijs graag met ons haar liefde voor 'ouderwetse' standwerkers. Pagina 35.

In dit laatste 40-jarig jubileumnummer nog eens aandacht voor Prinses Paulientje: Bert Janssens' strip komt met deel 3 tot een einde op pagina 38.

En oud-voorzitter Dees Verbeek vond tussen familiepapieren een prentje van Prinses Paulientje. Dat komt "als schat" in een vitrine in ons museum. Pagina 42. Maar ook een Putse vakantieganger ontmoette onze Paulien op een verrassende plaats. Zie pagina 43.

Dit jaar was het 100 jaar geleden dat de kunststroming De Stijl werd opgericht o.a. door Piet Mondriaan. Ad van Loenhout verbindt de 'vroege' Mondriaan met ons heem in zijn *Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet* op pagina 44.

En dan twee kerstbijdragen: Jan Luysterburg met *Intervjoew* en vanuit Canada André Jansen met een jeugdherinnering, of misschien wel een jeugdtrauma? (Pagina 48/49).

Een zeer gewaardeerd lid van onze vereniging, Sjors van Loon, is afgelopen juni gestorven en we willen hem herdenken op pagina 49.

Afsluitend drukken we een ingezonden brief af van Jopie Daalmans, die diep onder de indruk geraakte van pater Anselmus' levensgeschiedenis in Tijding 2016-2.

Veel leesplezier,
de redactie

Over het artikel *Herinneringen aan station Woensdrecht* in Tijding 2017-2, p.15 gaf Cor van Opdorp de volgende correctie door:

De zoon van den Herman, Louis Ots, bracht met zijn knecht (dat kon Jef Ots, Rien Engelaar, T. van Loon of Toon Hendriks zijn) met de vrachtwagen zo goed als alles rond. Oom Herman Ots (van 1893), bracht zelf met de transportfiets de zakken van 50 kg rond tot ver achter in Huijbergen.

Inhoud:

- Voorwoord, *redactie*p. 02
- D'n Uijlenberg, wedergeboorte bij Wereldbeker veldrijden 2016, *Jan van Elzakker*,p. 03
- Het 'stenen tijdperk' op de Brabantse Wal, dl 4 Jacobs & Carpentier, *Jac vd Bussche* ...p. 16
- De standwerker, *Jeanette van den Berg-Buijs*p. 35
- 'n Wereldster uit Ossendrecht, Prinses Paulientje, het kleinste meisje ooit! deel 3, *Bert Janssens*p. 38
- Schatten in ons museum Den Aanwas, prentje Prinses Paulientje, *redactie*p. 42
- Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet!, *Ad van Loenhout*.....p. 44
- Intervjoew, *Jan Luysterburg*.....p. 48
- Mislukte kersttekening?!, *André Jansen*.....p. 49
- In memoriam Sjors van Loon, *redactie*.....p. 49
- Ingezonden brief n.a.v. het artikel over Pater Anselmus, *Jopie Daalmans*p. 50
- Tijding, kroniek van heemkundekring Het Zuidkwartier, *bestuur*p. 52

D'n Uijlenberg, een overleveringsverhaal

Wedergeboorte bij Wereldbeker veldrijden 2016

door Jan van Elzaker, met veel dank aan Loek Simons uit Tilburg¹

Zou de trap met de 44 treden wel of niet in het nieuwe parcours zitten van de laatste veldritwedstrijd van het seizoen voor de Wereldbeker? Het ging er om houden, die zondag de 24e januari 2016. De hoeveelheid én de kracht van de regen in de dagen vóór deze datum zouden het bepalen: wel of geen nieuwe trap in gebruik in het toch al mooie parcours van De Grote Prijs Adri van der Poel bij Het Koepeltje. De verantwoordelijken van de gemeente waren als de dood voor het wegspoelen van de ondergrond of van de treden van de nieuwe berg in het landschap². Vandaar, terechte bezorgdheid....

De organisatie, o.l.v. voorzitter Jan Prop en parcoursbouwer Adri van der Poel, was voor de verwachte extra spectaculaire beelden dus afhankelijk geworden van het weer op die zondag bijna twee jaar geleden. Bij hevige regenval zou het gebruik van de traptreden op de nieuw gevormde bult en haar helling te kwetsbaar worden.

Vanaf het vroegere Kleyn Antwerpen: zicht op D'n Uijlenbergh met 44 traptreden en rechts op de voorgrond de lap grond met de toekomstige Zuidakker(s) achter de kerk (foto Frans Klaassen)

Vrouwe Fortuna was de organisatoren en het talrijk uitgerukte publiek, waaronder vele duizenden Belgen, echter gunstig gezind. De hele zondag vanaf 10.00 uur konden alle categorieën veldrijders, van junioren t/m professionals, de nieuwe attractie in het veld figuurlijk omarmen. De trap naar boven zou indruk maken, want van alle kanten bekeken en vanaf alle afstanden te zien, bleek het niet alleen een blikvanger maar ook een scherprechter te zijn! En bovendien over de hele wereld te zien: gevangen in televisiebeelden, werd het inderdaad een aangename verrassing.

Speaker

Al vroeg in de morgen van die zondag, bij de start van de junioren om 10.00 uur, kreeg ik in de gaten dat de zeer gewaardeerde speaker van de KNWU, 'opperstalmeester' Laurens van de Klundert, er behoefte aan had om in zijn rechtstreekse verslag aan de 'berg met de 44 treden' een compacte naam te geven. De massaal opgekomen grote schare wielersupporters, maar vooral het miljoenen televisiekijkende publiek over heel de wereld, 'kwijlden' bij het zien van het attractieve nieuwe element in het parcours. Dat zou blijken uit de talrijke reacties tijdens, maar vooral na de krachtmeting op de veldrijfiets.

Ik besloot, al slenterend over het parcours, spontaan ter plekke de medeorganisator en secretaris, Ed Prop, een heemkundige historische naam voor de nieuwe 'berg' in het oor te fluisteren. Het werd het enige voor de hand liggende toponiem op dat moment: d'n

Uijlenberg of zo men wil, met gevoel voor taalhistorie, d'n Uylenbergh. Meerdere schrijfwijzen zijn natuurlijk mogelijk.

Het leek Ed Prop een goed idee en hij maakte gebruik van de gelegenheid om vóór de beloftenwedstrijd van kwart over elf, in een gesprekje tijdens de pauze met de speaker, die naam bewust bij hem te laten vallen. Tijdens de wedstrijden erna schalde al een enkele maal de naam D'n Uijlenbergh door de ether. Bewuste speaker had er direct zicht op vanaf zijn positie bij de finish. Een telefoontje van Ed Prop richting schrijver dezes, zorgde al snel voor $1 + 1 = 2$. Of ik er per omgaande even wat meer over op papier kon zetten voor de speaker..... Zo geschiedde. In enkele zinnen werd hij geïnstrueerd over de plek met 'de bult met de steile trap'.

De naam

De hele middag hebben alle duizenden toeschouwers, waaronder de genoemde meerderheid aan Belgen, tientallen keren de zin *'ze zijn nu op d'n Uylenbergh waar de familie Simons een boerderij bezat'*, door de lucht horen schallen. Volgende jaren zal de beruchte trap, d'n Uijlenbergh omhoog, naar mijn overtuiging een steeds beroemder wordende scherprechter blijken te zijn. Die Uijlenberg zal het symbool worden van de zeer beroemde veldritwedstrijd 'op' Hoogerheide. Zoals alle crossen in het veldritcircuit

in Nederland en België bijna allemaal gekenmerkt worden door een of ander speciaal obstakel in het parcours. Daar, waar betreffende organisatoren mee pronken, zal D'n Uijlenbergh met zijn 44 treden de vingerafdruk worden voor de wedstrijd in 'Hóógerheide', met de klemtoon op 'hoog'! Zo hielden we aan de afbraak van het viaduct een mooi nieuw toponiem en 'kunstwerk' over! Al het volgende jaar, 2017, zou de bevestiging van de toekomstige roem een feit worden....

Verantwoording

Op oude topografische- en cijnskaarten (voor de belasting!) uit 1741, 1760 en 1773 van vóór het kadastertijdperk, getekend en 'geadmitteerd' als landmeters door o.a. leden van de familie Adan, komen meerdere veldnamen (toponiemen) voor. Het rond ongeveer 1830 ingevoerde 'kadaster' nam als basis voor het nieuwe systeem in het begin van de 19^e eeuw deze vaak door een telg uit het beroemde geslacht Adan getekende en ingemeten percelen op de cijnskaarten als uitgangspunt, zo ook deze. Op de kaart op

pagina 10 staan alle percelen van de eigenaren van 250 jaar geleden ingekleurd³.

Het hele gebied is Woensdrecht, behalve rechts het gehucht Hoogerheide naar boven en naar beneden met een strook gronden behorend tot de toenmalige Heerlijkheid Hoogerheide. Voor ons is verder de uitsnede met het centraal gelegen perceel 98 van belang. Mét de rode ingetekende blokjes: de boerderij Couwenbergh van destijds.

De maar een paar bebouwde kavels die ingetkend zijn van het Woensdrecht/(Hoo-gerheide) in die 18e eeuw zijn zichtbaar op bijgaand kaartje, uitgenomen uit de originele cijnskaart van heel Woensdrecht. Het met nummer 98 aangegeven perceel, De Couwenbergh genoemd, was in 1760 in het bezit van de belastingplichtige eigenaar Willem Smits, gevolgd door zijn zoon Willem Smits jr. in 1795 en na hem de eigenaar Adriaan Nuyts. Erna is het gebied met hoeve verworven door de Antwerpenaar Johannes Esther Josephus Kramp⁴, in de tijd dat wij vanaf 1815 t/m 1830 één koninkrijk waren onder Willem I. Deze hoeve staat dan aangegeven als Hoeve Couwenbergh, omdat het hele gebied D'n Couwenbergh (ook Kouwen Bergh, Coudenbergh) werd genoemd van-

wege de humusarme, hooggelegen en koude gronden. Van dit toponiem is al sprake in het 'memoriaal'⁵ van schout Melis Bleck van rond 1500! Op een gegeven moment, al in de moderne tijd, komt deze boerderij in het bezit/gebruik van de familie Adrianus de Jong en weer later, in het begin van de jaren 30 van de vorige eeuw, van de familie Jacobus Simons, met een koosnaam Kootje den Uil genoemd. Al snel werd toen de eeuwenoude naam Kouwenbergh 'vergeten' en omgezet in de volksmond tot Uijlenbergh. En die naam was mogelijk al langer geleden meegebracht door zijn vader Toon Simons geb. 1832 (zoon van Gabriël Simons 1794) en in gebruik gebleven om de familie Simons aan te duiden.

Situatie rond 1950. Boven midden: de boerderij op de Couwenbergh/Uijlenbergh van toen met toegangsweg vanaf Raadhuisstraat via de verdwenen Jan van der Heydenstraat

Stamhuis Simons

Op het eind van de huidige Wouwbaan, gezien vanaf Hoogerheide, al eeuwen de verbinding tussen Hoogerheide en Wouw, over de uitgestrekte wildert met zijn zandvlaktes, afgewisseld met vennen, heidevelen, een enkele stuifden en zandverstuivingen, strekt(e) zich al gedurende lang vervlogen tijden het gebied uit van o.a. de Kooy, de verlaten Eendenkooy en de Kooyduinen. Op kaarten uit de 18^e eeuw zien we genoemd gebied altijd aangegeven met o.a. het 'boeltje' van de oorspronkelijke (Eenden)Kooij waar het latere vliegveld haar oorsprong kent.

Het is hier in dit gebied van de Kooy, op het eind, een paar honderd meter voor de latere poort en vijfsprong, dat we Toon Simons terugvinden. Daar boerde hij. Slechts hij en zijn oudste broer Frans, geboren 1827, blijven voor nageslacht zorgen.

Deze Frans trekt noordwaarts richting Kruisland/ Steenberg, zorgt voor nageslacht⁶ daar, maar de nakomelingen zullen

nooit met de toevoeging D'n Uijl worden aangeduid.

Merkwaardig genoeg worden ook niet alle kinderen van Toon, b.v. Ludovicus (roepnaam Fons) 1872 x Jacoba de Faber, van de naam D'n Uijl voorzien; alleen zij die zich in onze streek vestigen, zoals Stan uit 1875 en Kootje uit 1877 kennen we als zodanig.

Bij verdere cultivatie vanaf ongeveer 1825 in de 19^e eeuw neemt op het eind van deze Wouwbaan een nieuwe 'boer' wat land in bezit, beschikbaar gekomen uit de vele honderden hectaren domeingronden die na de Bataafs-Franse Tijd in gebruik worden genomen ter ontginning. Hij bouwt er een bescheiden gedoente. Zeer waarschijnlijk is het de uit Wouw afkomstige Gabriël (Breel) Simons, geboren in 1794 in Bergen op Zoom, die aanvankelijk in Wouw terecht komt, en als arbeider te boek staat bij de geboorte van zijn eerste kind Franske, dat slechts 6 dagen zal leven.

Links de Wouwbaan. De boerderij bij het kruisje was het oorspronkelijke boeltje van Toon Simons. Er hoorde een café bij. Dit heette De Jager.

De overlevering

Het lijkt me volstrekt logisch dat Sjo (Johanna) van Lakwijk-Simons die op het Hooghuys boerde met haar man Geert van Lakwijk, zich wel eens moet hebben afgevraagd waarom men haar vader 'van d'n Uil (Uyl)', noemde. Zij, Sjo van Toon d'n Uyl werd in 1861 geboren. De dochter van Sjo, Marie van Lakwijk uit 1893, trouwt met Christ Hopmans. En dat echtpaar vestigt zich op de Duynhoeve in de Duinstraat. En natuurlijk krijgt Christ in zijn verkeringstijd en huwelijks staat de verhalen mee die op het Hooghuys worden verteld. En daar, en in hun families, leeft letterlijk het verhaal voort uit hun grootvaders tijd dat door Christ Hopmans en zijn vrouw Marie wordt overgeleverd aan hun kinderen: Frans, Jo en Riet Hopmans. Het verhaal namelijk over waar toch die naam d'n UIL vandaan kwam. Die zou, in figuurlijke zin 'getrokken' of 'gevangen' zijn. Wat zou het geval geweest kunnen zijn in die 19^e eeuw?

Het gezin Geert van Lakwijk en Sjo Simons

Wanneer Gabriël Simons (uit 1794) bij de conscriptie (LOTING) voor de Militie in het kanton Bergen op Zoom een *laag* nummer trekt uit de bak met ronddraaiende opgerolde briefjes, 'trekt of vangt' hij volgens de

overlevering 'D'n Uyl'. Hij lootte '20'. Lage nummers betekenden ingeloot en hoge uitgeloot zijn. Wat een pech voor hem.... Dat betekende dat hij inlootte, goedgekeurd werd en op zijn oproep kon wachten om voor zijn nummer op te komen.

Gabriël, van de klas van 1814⁷, is dan wel opgegroeid en volwassen geworden in de Bataafs-Franse tijd (1795-1813), maar Fransman zijn er maar weinig van harte geworden. Hij zal dan ook gejuicht hebben bij het vernemen van het pak slaag dat Napoleon krijgt in de volkerenslag bij Leipzig in 1813.

In de loop van 1813, zijn bijna alle Fransen zuidwaarts verdwenen, de laatsten begin 1814, een uitgemergeld verarmd Nederlands volk achterlatend. Als datzelfde volk dan ook nog eens wordt getroffen door misoogsten in 1816 en 1817, ziet de toekomst er voor de jonge mannen en vrouwen in het verpauperende Nederland niet goed uit. Ze-

ker niet voor de arme Brabanders. Ondanks het feit dat Kerk en Staat zijn gescheiden en de katholieken weer na 200 jaar hun geloof openlijk mogen beleiden én Noord Brabant(!) zelf weer mag 'mee-doen' in de Staten Generaal, de dagelijkse praktijk onder katholiekenhater koning Willem I is nog allerminst (katholiek-) vriendelijk.

Het is in deze armoe-dige 15 jaren als Nederland en het deel dat later België werd met

elkaar verbonden zijn, dat Gabriël Simons probeert een gezin te gaan stichten en in zijn levensonderhoud te voorzien. Het is de na-Bataafs-Franse tijd waarin op papier de 200 jaar achterstelling als generaliteitsland wel is opgeheven sinds 1795, maar nog lang niet uit de samenleving is verdwenen.

De katholieken 'in het donkere zuiden' worden door de noorderlingen nog steeds met achterdocht bekeken.

Kortom een moeilijke, armoedige tijd, waarin Gabriël verkering krijgt met Maria Catharina Meesters en dit draait uit op een moetje, een gedwongen huwelijk, op 28 november

1821. Om te kunnen en mogen trouwen in die jaren had de bruidegom een officiële verklaring nodig volgens de toen geldende Militiewet: dat hij had voldaan aan zijn verplichtingen, verbonden aan de Nationale Militie. Elke bruidegom moest kunnen aantonen dat hij daadwerkelijk was gekeurd, óf

Begin jaren 60 wordt de Scheldeweg met viaduct aangelegd en verdwijnt zowel de oude burgemeesterswoning Kleyn Antwerpen naast de kerk als ook de boerderij van Ko Simons.

KAART situatie 1742 Onderstal (5): /1772. Centraal loopt verticaal De Onderstal met hoeve Couwenbergh(1), Duynhoeve (2), bij' Poesjes (3), oorspr. Hoogherheyde (4), Ekeldreef/Zouten Weg (6)

onder de wapenen was geweest, óf officieel was vrijgesteld, óf een remplaçant had gehad.

Gabriël kan bij zijn huwelijk het officieel certificaat nr. 5936 overleggen van de Staatsraad Gouverneur der Provincie N. B. met de verklaring van de Nationale Militie dat hij is ingeschreven en dat *aan hem vervolgens bij Loting is ten deel gevallen het Nummer twintig, hetwelk tot heden niet opgeroepen zijnde hem tot geen dienst heeft verplicht*.

Is dit geluk de reden dat men op hem de uitdrukking 'hij heeft d'n uyl getrokken' van toepassing kon doen zijn?⁸ Hij trouwt namelijk op 28 november met zijn 28-jarige bruid Maria Catharina Meesters uit Calmthout. Maar wat blijkt: al op 18 januari 1822 bevalt zij van hun eerste kind, zoontje Frans, die kort na de geboorte sterft. Had de procedure om zijn (trouw) certificaat te krijgen een paar maanden te lang geduurd? En dat allemaal in Wouw.

Niet lang erna vestigt hij zich in de gemeente Woensdrecht Wijk A 67, later in Wijk A 107, om er een bestaan op te bouwen, mét de 7 kinderen die zij krijgen tussen 1827, weer een Franske (reeds eerder genoemd), en 1840, een meisje, dat net geen 2 wordt⁹.

Na 1838¹⁰ vinden we Breel d'n Uil terug op het boerderijtje op ontgonnen grond vallende onder de Kooy, rechts op het eind in de Wouwbaan, niet ver voor 'de vijfsprong' bij de latere toegang van het vliegveld.

Uit overlevering¹¹ weten we dat in de familie bekend was, dat grootvader, deze Breel Simons, destijds *'d'n Uijl had getrokken'*; schijnbaar zou het dé streekgebonden uitdrukking daar rond Wouw geweest kunnen zijn. In ieder geval weten we ook dat deze uitdrukking in Putte een gebruikte zegswijze was.¹² Mijn prominente zegsman¹³ weet mij verder te melden, dat in het Historisch Woordenboek der Nederlandsche Taal¹⁴ het begrip 'uil' ook de betekenis kan hebben van 'het laagste nummer in een loterij'. Een en ander zou voldoende bewijs kunnen zijn voor het ontstaan van de koos- en/of bijnaam D'n Uyl, Uijl of Uil: iemand die geluk had gehad. Gabriël is in 1832 nog geen boer, want bij de aangifte van zijn zoon Toon in 1832 ver-

meldt de akte het beroep van vader: 'arbeider'. Als hij overlijdt op 16 april 1862 in Woensdrecht is hij echter landbouwer volgens de aangifte. Dan is zijn zoon Toon, woonachtig Wijk B 139, al aan het boeren achter in de Wouwbaan met zijn vrouw Anna Catharina Uijtenhoven. Die zal op haar 35^e overlijden als moeder van 10 kinderen, met Sjo als oudste uit 1861, die met Geert van Lakwijk zal trouwen. Op het Hooghuis vinden we hen terug met hun 8 kinderen van wie de 4^e, Marie uit 1893, met Christ Hopmans zal trouwen en op de Duynhoeve in de Duinstraat terecht komt begin jaren 20 van de vorige eeuw.

Stan (geb. 1875) van Toon d'n Uijl, jongere broer van Sjo, maar oudere broer van Kootje d'n Uijl, zal het boerderijtje in de Wouwbaan, om plaats te maken?, verruilen voor een nieuwe boerderij in de Nijverheidstraat, De Zandhoeve¹⁴ genaamd, waar zijn dochter Maria Catharina in het jaar 1904 de eerste steen legt. Zij zal later trouwen met Janus Meeus, afkomstig van Steenberg, en op deze boerderij blijven, terwijl vader Stan Simons eind jaren dertig naar de boerderij trekt tussen Steenberg en Kruisland, een hoeve op de klei, genaamd De Blauwe Sluis. Deze wordt door zijn kleinzoon in 2003 geheel opnieuw herbouwd¹⁵.

Als Stan bouwt in de nu genoemde Nijverheidstraat, gaat de jongste uit het gezin, Kootje d'n Uyl waarschijnlijk bij zijn vader Toon verder op de Kooy, maar gaat in het begin van de jaren '30 naar de boerderij van De Jong achter het gemeentehuis. Die komt daar terecht, na onteigening van grote delen van hun grond voor de aanleg van het vliegveld in het begin van de jaren '30.

De Couwenbergh zal heel snel D'n Uylenbergh genoemd gaan worden. Als de gemeente Kootje uitkoopt(?) bij de aanleg van de Scheldeweg rond 1960 lijkt ook de naam van D'n Uylenbergh te verdwijnen. Maar zie: hij is herboren in januari 2016! Er is weer een Uylenberg(h)!!

Het boeltje van de stamvaders Gabriël 1796, Toon 1832 werd in de jaren '32/'33 van de vorige eeuw onderdeel van het werkverschaffingsproject 'De Eendenkooy'¹⁶, waardoor de toenmalige bewoner/eigenaar Jacobus Simons (Kootje d'n Uyl) waarschijnlijk 'in de weg' zat. Mogelijk mede door een deal met de gemeente kon hij in het bezit komen van de boerderij van Adrianus de Jong.

Vanaf het erf van Adr. De Jong en later Ko Simons: de kerk van Hoogerheide

Kootje trekt dus naar De Couwenbergh, de uitgestrekte glooiing van/tegen de Brabantse Wal tussen Onderstal en Nieuweweg en achter het oude gemeentehuis uit 1867. Hij vestigt zich in de overgenomen boerderij. Deze plek heeft dan al een rijke historie zo we zagen. En de oorspronkelijke hoeve (op) D'n Couwenbergh krijgt met deze Kootje D'n Uyl zijn bekende nieuwe bewoner. In de volksmond wordt D'n Couwenbergh dan al gauw D'n Uijlenbergh van de boerderij.

Fam. A. de Jong tijdens WO I met ingekwartierde soldaten met op het bord de tekst "of we nooit naar huis gaan"

Het wat onderkomen boerderijtje achter in de Wouwbaan wordt later bewoond door 'Ernestje'¹⁷. Dit boerderijtje, recent nog tuinnderij met nieuwe bedrijfsruimte en nieuw huis, herbergde oorspronkelijk alle 8 bore-

lingen uit het gezin van Toon (D'n Uyl) Simons en Anna Cath. Uytenhoven, van wie vele bekende nakomelingen afstammen en over onze streek uitzwermden. Hun gezin, allen geboren op De Kooy achter in de Wouwbaan, bestond uit:

1. *1861 Johanna (Sjo) Simons x Geert van Lakwijk van het Hooghuys
2. *1866 Petronella Simons x H. Snepvangers
3. *1868 Maria Simons x Antonius Wierks; naar boerderij in Kruisland
4. *1870 Franciscus Simons x Buyk
5. *1872 Ludovicus Alph. Simons x Jacoba de Faber
6. *1873 Wilhelmus Simons x Maria van Veldhoven
7. *1875 Constantinus Simons x Antoinetta den Ouden, boerde eerst op de door hem rond 1903 gestichte Zandhoeve in de Nijverheidstraat. Later, toen Janus Meeus met dochter Maria Simons (*1904) in 1930 introuwde, ging Stan Simons in dit jaar naar de Blauwe Sluis tussen Kruisland en Steenberg. Kleinzoon Stan Meeus volgde hem op.
8. ***1877 Jacobus (Kootje) Simons x Petronella (Pieta) van Loon, achter het oude gemeentehuis/ brandweerkazerne: op D'n Uylenberg gelegen**
De basis van de koosnaam D'n Uyl ligt dus op de 'stam'boerderij van het gebied De Kooy, in de Baen naar Wouw!¹⁸

Eindspurt

Met de traditioneel toegedichte wijsheid en scherpe blik van een uil, en de gelukbrengende Uyl, die Breel Simons destijds in 1814 getrokken zou hebben, zoals we uit overlevering aannemen, overzag en heerste wereldkampioen Mathieu van der Poel in januari 2016 en dit tot op de dag van vandaag. Niet in het minst door de mogelijkheid om bovenop d'n Uylenbergh, in de afdaling telkens de ravage te overzien die hij onder zijn collega's aanrichtte in het verbrokkelende peloton. Om vervolgens in de beklimming van de nog maagdelijke helling van Kleyn Antwerpen richting kerk, waar bovenop de finish lag, te triomferen, na ruim een uur onverstoord voort denderen. De armen in de lucht stekend overklaste hij zijn concurrenten.

Kootje d'n Uijl ten voeten uit, op weg naar de kerk: dollen met Jaan Verschuren (De Bakker) en Cor Cleiren-Michielsen (De Kozze)

© Davy De Bleeck

Orgelman Heynen trouwde met een dochter van Kootje d'n Uyl en bivakkeerde met zijn woonwagen geruime tijd op het erf van zijn schoonvader.

Als in het begin van de jaren 60 de nieuwe rondweg (Scheldeweg) wordt aangelegd vanaf de kruising bij William (nu Boven en Beneje, sic) verdwijnt zowel de oude burgemeesterswoning Kleyn Antwerpen -vijf generaties Moors- alsook de boerderij van Ko Simons. D'n Uijlenbergh leek voorgoed in de nevelen van de geschiedenis te verdwijnen, maar zie, het toponiem is herrezen: D'n Uijlenbergh is terug, beroemder dan ooit tevoren, want het is daar KOERS elk jaar!

NOTEN:

1. Bijgaand actueel verhaal is voor een deel uit familieoverlevering samengesteld. Ik heb dankbaar gebruik gemaakt van mijn contact destijds met Mr. L.J.A. Simons in 2003/2004. Zijn grootvader Louis uit 1872 was een broer van Sjo van Lakwijk-Simons (1861) van het Hooghuis en van Ko Simons (1877) van 'achter het ouwe gemeentehuis'.

2. Het noordelijk rustpunt van het gesloopte viaduct

3. Vervaardigd in 1979 door J.van E. met plak-, kleur- en knipwerk.

4. Archief Bergen op Zoom : arch.nr. 502, inv. Nr. 1258. *Mevrouw Johanna Maria Simons van Eupen, advocaat en huisvrouw en echtgenote van den Heer Johannes Esther Josephus Kramp*, zij verkopen en dragen over als grondeigenaren aan de gemeente *Woensdrecht sectie G deel van 563 en deel van nr. 738*. Zij kochten e.e.a. via notaris Joh Corn de Bosson dd 14 okt 1841. Noord en West zijn ze eigenaar van de grond (de Couwenbergh, jve) en Zuid is dat Jacobus Sebrechts *tov de lap grond voor de onderwijzerswoning* en tuin.

5. Origineel in archief Bergen op Zoom. Kopie in bezit van schrijver dezes

6. De voorvader van o.a. Anneke Jacobs-Simons uit Putte/Stabroek

7. Zie boek en film *De Loteling* van H. Conscience

8. Loek Simons: De zittingen van de militieraad gingen ook in Noord-Brabant met heel wat commotie gepaard en hadden veel impact in een rustig dorpsleven. (Pag. 44 en 45 van het hieronder genoemde proefschrift. *) Dat kan het ontstaan van de bijnaam verklaren, welke bijnaam ook nog eens drie generaties meegaat.

*Het proefschrift uit 2013 van Eddie van Roon: *"Lotgevallen. De beleving van de dienstplicht door de Nederlandse bevolking in de negentiende eeuw"* (ISBN 978-94-6108-451-4)

Op Google vond ik in het historische Woordenboek der Nederlandsche Taal dat in Vlaams België "uil" ook de betekenis heeft van "laagste nummer in een loterij".

In het BHIC in Den Bosch, dat wel veel heeft over de conscriptie, vond ik geen nadere informatie.

9. Deze Frans Simons wordt de voorvader van de familie Simons uit de omgeving van Steenberg, via de genealogische lijn van Gabriël-Frans-Gabriël –Kees-Kees-Jeanne.

10. Op de kadasterkaart van 1838 is perceel C 29 dan nog onbebouwd en was hij van A 67 naar A 107 gegaan. (Omgeving Molenakkers-D'n Duyn?)

11. Van Christ Hopmans, de landbouwer vanaf 1922 in de Duinstraat (x Marie van Lakwijk, een kleindochter van Toon Simons en dochter van Sjo Simons x Geert van Lakwijk, van het Hooghuis).

12. Cor Cleeren weet zich dit te herinneren van ouderen en dit had de betekenis van 'het lot gunstig gezind zijn'.

13. Mr. L.J.A. Simons ((Loek) uit Tilburg

14. Nu Sjaak van Hoek; ervoor Florent Swagemakers als Janus Meeus naar een boerderij in de Hoogerwaard vertrekt.

15. Dit alles volgens de 'Genealogie Simons', door Mr. L.J.A. Simons d.d. 27 februari 2004 uit Tilburg. Hij, Loek, is de kleinzoon van nr. 5 uit het gezin van Anthonius (d'n Uijl) Simons.

16. Zie prachtig artikel in De Waterschans , 39^e jaargang dec. 2009 van Loe Baltussen. De 38,5 ha grote Eendenkooy zelf kocht de gemeente voor f 11.000 van landbouwer Sparrentak uit Kruiningen. In 1935 wordt nog 18 ha aangrenzend terrein bijgekocht; zie blz. 150 van zijn artikel.

17. Bij 'Ernestjes' gingen er veel mensen om eieren.

18. Heel wat nakomelingen mogen de koosnaam 'D'n Uyl' in hun 'wapen' voeren.

→ *De Couwenbergh af naar Kleyn Antwerpen op de achtergrond*
(foto Frans Klaassen) ♣

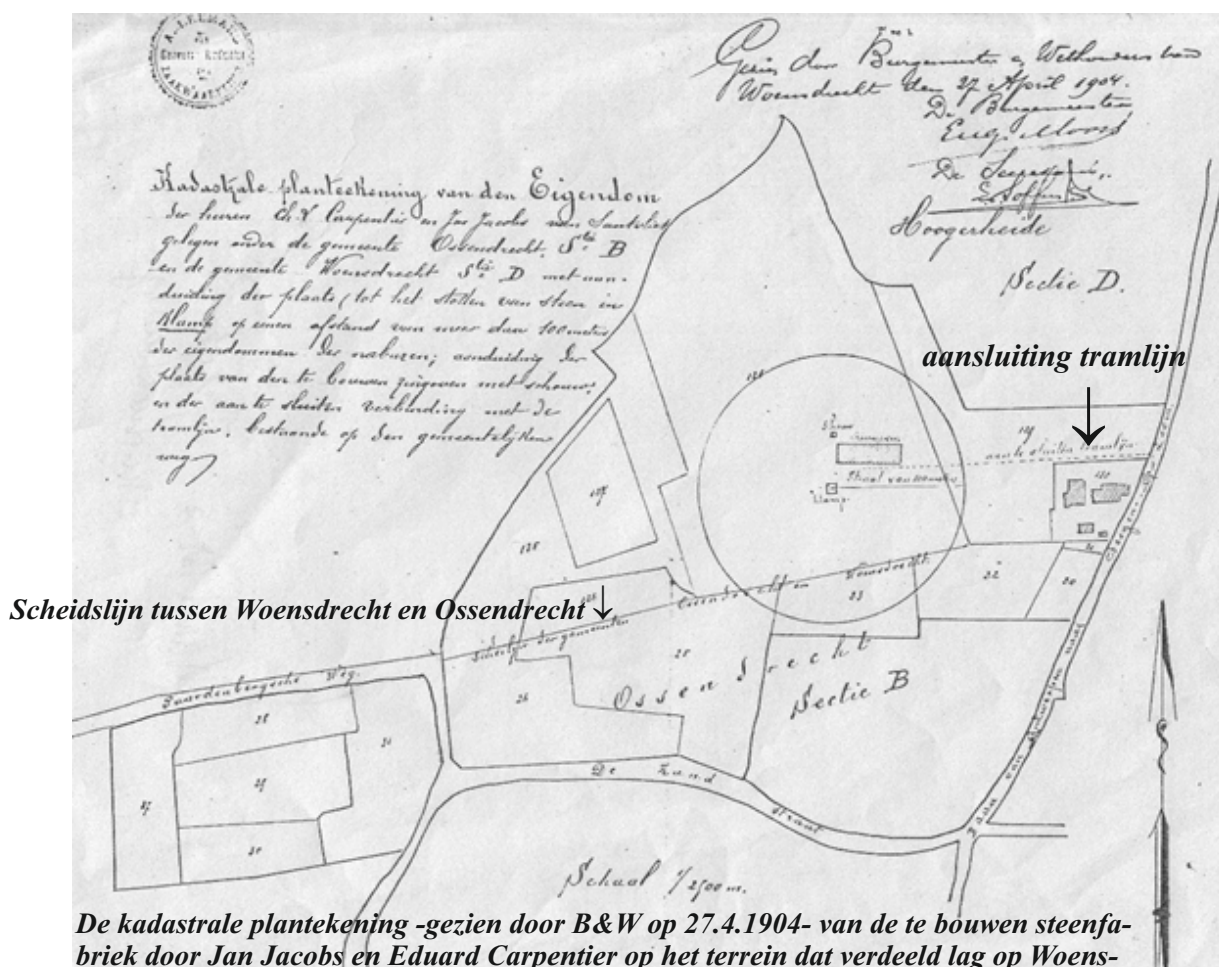
Het 'stenen tijdperk' op de Brabantse Wal (4)

door Jac van den Bussche

Steenfabriek Jacobs & Carpentier in Hoogerheide

Op 14 maart 1904 vroegen Jan Jacobs en Eduard Carpentier, beiden uit België, een vergunning aan voor het oprichten van een steenfabriek te Hoogerheide, op perceel sectie D no. 128. De boerderij die erop stond was waarschijnlijk eigendom van de familie Mansfelt uit Bergen op Zoom. Tot 1910 heeft de familie H. Snepvangers-Simons het gehuurd en op deze hoogte geboerd. In de volksmond noemde men het er dan ook de "Snepkesberg".

Bij die oude boerderij stond nog een schuur, daterend uit de tweede helft van de 18de eeuw, die tijdens het 'stenen tijdperk' nog vele jaren dienst heeft gedaan als verblijf voor de trekpaarden op de steenfabriek. Deze informatie kwam van C. van Lakwijk-Snepvangers. Zij wist daar nog bij te vertellen dat er aan de overkant van de weg toen het boerderijtje stond, met rieten dak, van Jan de Jong-Hertogs, ofwel Jan van Boerkes. Bij de fabriek woonden Jan Goossens en Slie van Loon met hun drie dochters. Weer later de familie Somers.

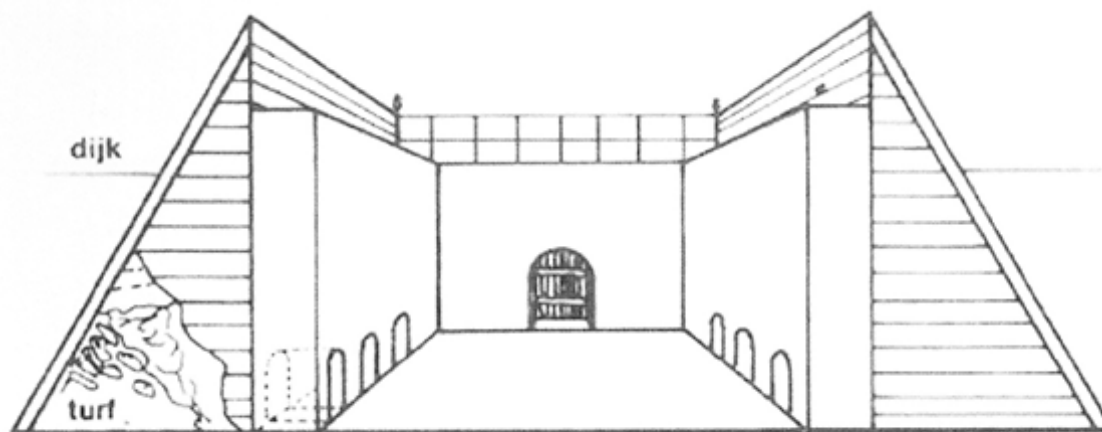

De kadastrale plantekening -gezien door B&W op 27.4.1904- van de te bouwen steenfabriek door Jan Jacobs en Eduard Carpentier op het terrein dat verdeeld lag op Woensdrechtse en Ossendrechtse gemeentegrond. Ook de aansluiting op de tramlijn bestaande op de gemeentelijke (Ossendrechtse) weg -toen de Baan van Antwerpen naar Bergen op Zoom genoemd- staat hierop getekend. De beoogde veldoven werd klamp genoemd.

Het begin: men bouwe een veldoven

Ook hier begon het allemaal klein met een veldoven. Kort bij het scheislootje tussen Hoogerheide en Ossendrecht bakte men begin maart 1904 in deze veldoven eerst stenen ten behoeve van een grote schoorsteen en ringoven. Hiervoor werden 1 miljoen stuks steen geraamd.

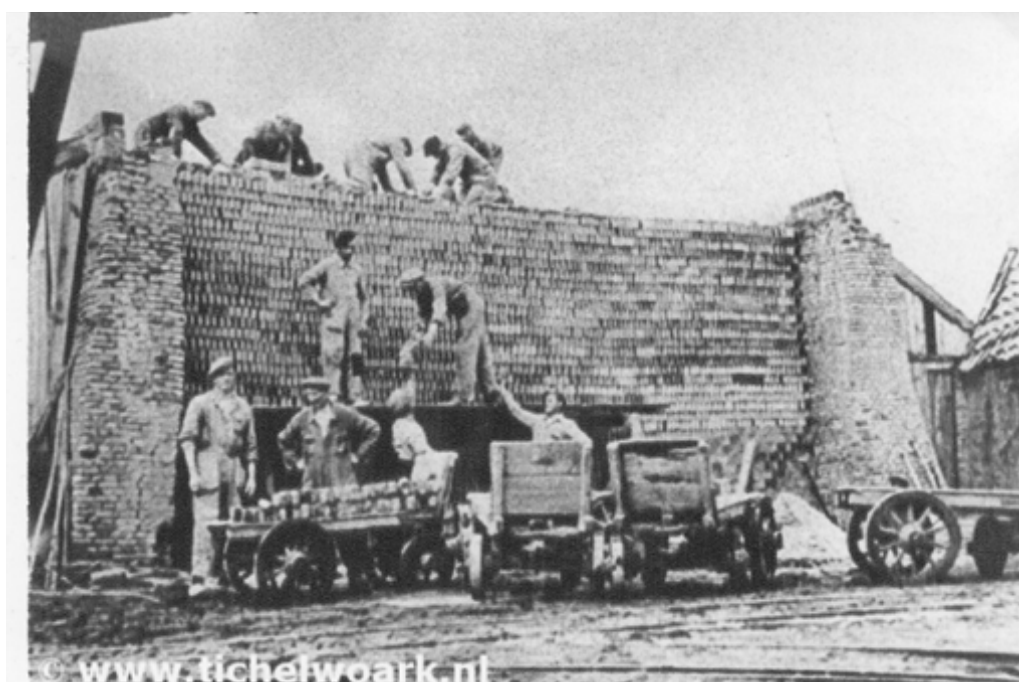
Gelijktijdig was voor aansluiting op het tramspoor Bergen op Zoom - Antwerpen voor het vervoer van stenen een vergunning aangevraagd. Die werd snel verleend evenals toestemming om een 35 pk-zuigmotor aan te schaffen.

Schematische tekening van een veldoven. (internet)

In de veldoven kon dus niet continue 'met een lopend vuurtje' zoals met de latere ringoven stenen geproduceerd worden. En ook werden de stenen veel ongelijkmatiger

gebakken. Het was dan ook zaak om zo snel mogelijk een 'echte' steenfabriek ofwel een ringoven te bouwen.

Een Koninklijk Besluit!

Na het steenvormen en aanleg van de veldoven kon het echte werk beginnen met 40 man personeel, waarvan enkele vrouwen en twee kinderen beneden de 17 jaar. Voor deze beide laatsten was op 4 november 1904 een besluit tot stand gekomen over welk werk zij niet mochten verrichten. Dat was bijvoor-

beeld het verplaatsen van beladen kruitwagens, het neerslaan van stenen uit de vormen, het opschieten, opgeven of afdragen van steen, het nemen van nog niet geheel afgekoelde stenen uit de ovens. Allemaal veel te zwaar werk voor deze jongelingen. Zie brief hiernaast op pagina 19.

De stenenkruister van Minca Bosch Reitz op het voorblad van het rapport *Vrouwenarbeid in de steenfabricage* (1903)

Breda, 14 Januari 1905.

Bij Kon. Besluit van den 4ten November 1903 [Stbl 272] tot nadere wijziging van art 15 van het Kon. Besluit van 16 Maart 1903 [Stbl n° 83] worden voor een persoon beneden 16 jaar en een vrouw de volgende werkzaamheden verboden:

- 1° het verplaatsen van beladen kruiwagens.
- 2° het neerslaan van steenen uit vormen, welke meer dan één steen bevatten.
- 3° het opschieten, opgeven of afdragen van steenen.
- 4° het nemen van nog niet geheel afgekoelde gebakken steen uit de ovens..

Tot 1 Januari 1906 is het echter geoorloofd een vrouw boven 16 jaren den sub 1 bedoelden arbeid te doen verrichten [dus alleen het verplaatsen van beladen kruiwagens] mits het hoofd of de bestuurder van de steenfabriek in het bezit is van een verklaring waaruit blijkt dat die arbeid, ook met het oog op haren leeftijd, voor die vrouw geen gevaar voor leven of gezondheid oplevert..

Deze verklaring moet worden afgegeven door een geneesheer, die door K.E. den Minister van Binnenlandse Zaken wordt aangewezen..

In verband daarmee verzoek ik u beleeft, mij wel te willen doen mededeelen, of in Uwe gemeente steenfabrikanten zijn, die gedurende de a.s. campagne van voornemen zijn vrouwelijke personen boven 16 jaren in hunne inrichting bovengenoelden arbeid te doen verrichten..

Breda 25 Jan 1905

De Inspecteur van den Arbeid
in de 1° Inspectie.

Aan
den Heer Burgemeester
te.
Woensdrecht.

A. J. H. Stoffels

Waar moest de leem voor productie vandaan komen?

Aanvankelijk won men de leem bij de Bunt en het zogenaamde Leembos. Daarna viel de keuze op de grote bult tussen Onderstal en Nieuweweg, ofwel den "Uilenberg," ook wel Couberg genoemd met een boerderij erop met dezelfde naam. Daar zat onder de

zanddeklaag een grote reserve goede bergleem, die eerst met de smalle schop en in latere jaren machinaal werd afgegraven [afgeticheld]. Nadien is het ontstane terrein volgebouwd met o. a. bungalows.

Wilhelminalaan?

Voor we de leem gaan vervoeren naar de nieuwe fabriek, een terugblik naar wat werk-

groep toponymie heeft uitgezocht en vermeld in Tijding 1978/3 over de naam Onderstal:

Woensdrecht in oude wegen

De Onderstal loopt van de Raadhuisstraat tot aan de kruising Nieuweweg-Dorpsstraat Woensdrecht. Een mogelijke verklaring voor de naam Onderstal is dat deze grenst aan een laag weidegebied waardoor de Zouteweg loopt.

Bij de verkoop van de Heerlijkheid Hoogerheide aan Thomas Betten in 1573 werden zouten "majen" en land gelegen in de Onderstal vernoemd.

1. Het is niet te gewaagd te veronderstellen dat deze zouten majen (=grasland dat bij hoge waterstanden kon onderlopen) 'gelegen waren in de omgeving van de Zouteweg.

Dit gebied grenst aan de Onderstal. Het gedeelte dat Onderstal heet en hoger gelegen is dan de "maijen" kan dus gediend hebben als schuilplaats voor het op de zoute majjen grazende vee. De Onderstal ligt echter lager dan de stallen van de vroeger in Hoogerheide gelegen boerderijen, wat de toevoeging "onder" zou kunnen verklaren.

De verharding is vrij recent. In de notulen van de gemeenteraadsvergadering d.d. 7 november 1922 wordt vermeld dat het voetpad langs de Onderstal voor de zoveelste maal in orde is gebracht. De veldwachter moet er op toezien dat er niet meer met voertuigen op gereden wordt.

In 1938 stelt de commissie, die belast is met de wegen, voor om het stuk weg vanaf de kruising Onderstal-Dorpsstraat-Woensdrecht tot aan de Dorpsstraat van Hoogerheide, Wilhelminalaan te noemen. Dit is geschied totdat de Duitsers in WO II verboden alle namen van levende leden van het Koninklijk Huis te gebruiken voor openbare wegen, gebouwen, etc.

2. Met de aanleg van de Scheldeweg in de jaren '60, inclusief dat geweldig hoge viaduct, is de landelijke, mooie aanblik over de Onderstal aangetast.

ad. 1) Algemeen Rijksarchief's-Gravenhage

ad. 2) Gemeente Archief Woensdrecht

Het bovengenoemde idee in 1938 om de laan naar Wilhelmina te vernoemen, zou afkomstig kunnen zijn uit de Eerste Wereldoorlog, toen de koningin een bliksembezoek bracht aan Calfven. Zij zou, volgens aankondiging, een bezoek brengen aan Roosendaal, maar in oorlogstijd veranderde dat soms ineens, en kwam ze wél naar Brabant, maar het eindstation was Woensdrecht. Er was op gerekend, want de paarden stonden in de wagon klaar voor dit werk- of controlebezoek van bunkers en stellingen op Calfven. Zo moet het gebeurd zijn. Zij, de Koningin, reed met haar gevolg vice versa door de Onderstal. Vandaar wellicht de naam Wilhelminalaan.

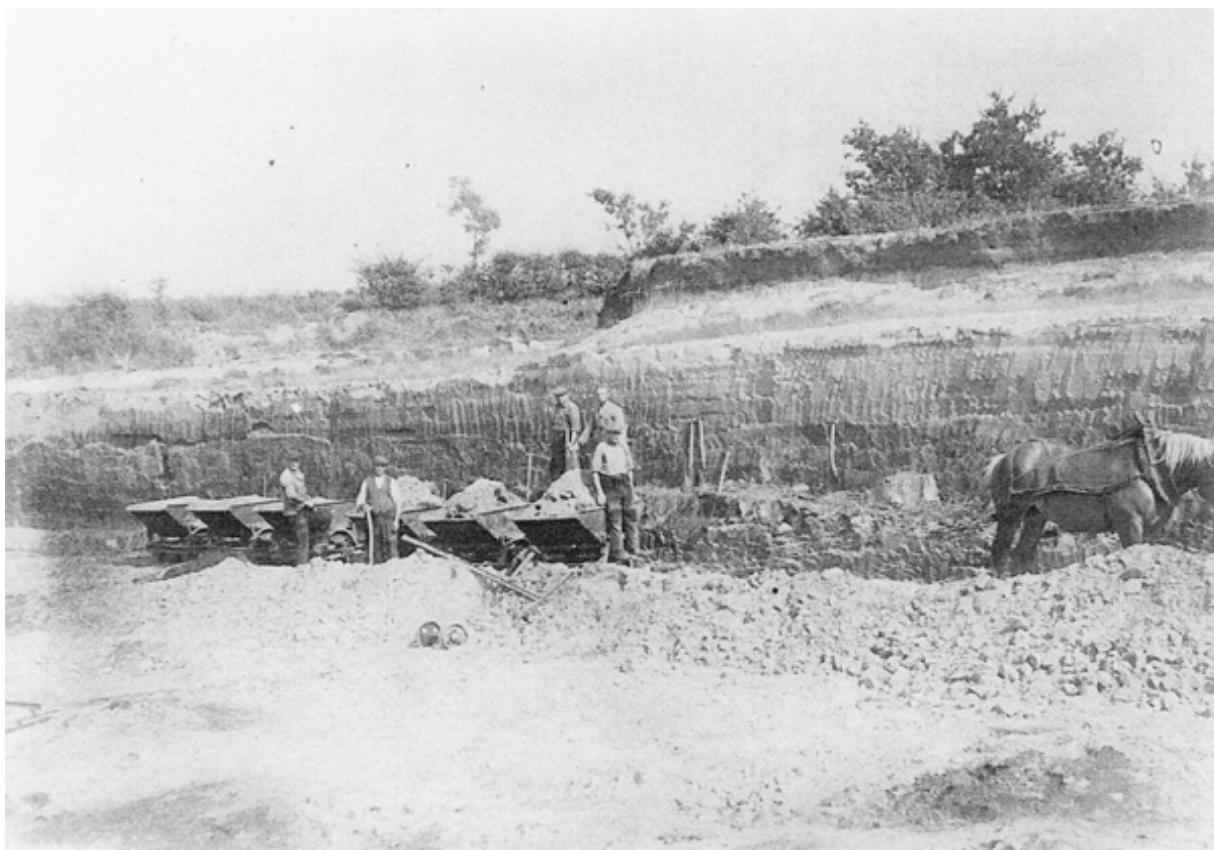
Het is jammer dat we niet meer aan een van de oudste bewoonsters van deze weg, → nl. "Dientje Kenieren", kunnen vragen of zij het gezien heeft, en wat ze vond van het geweldig hoge viaduct van de jaren '50. Of liever toch de wijde blik de polder in?

Het vervoer van de leem

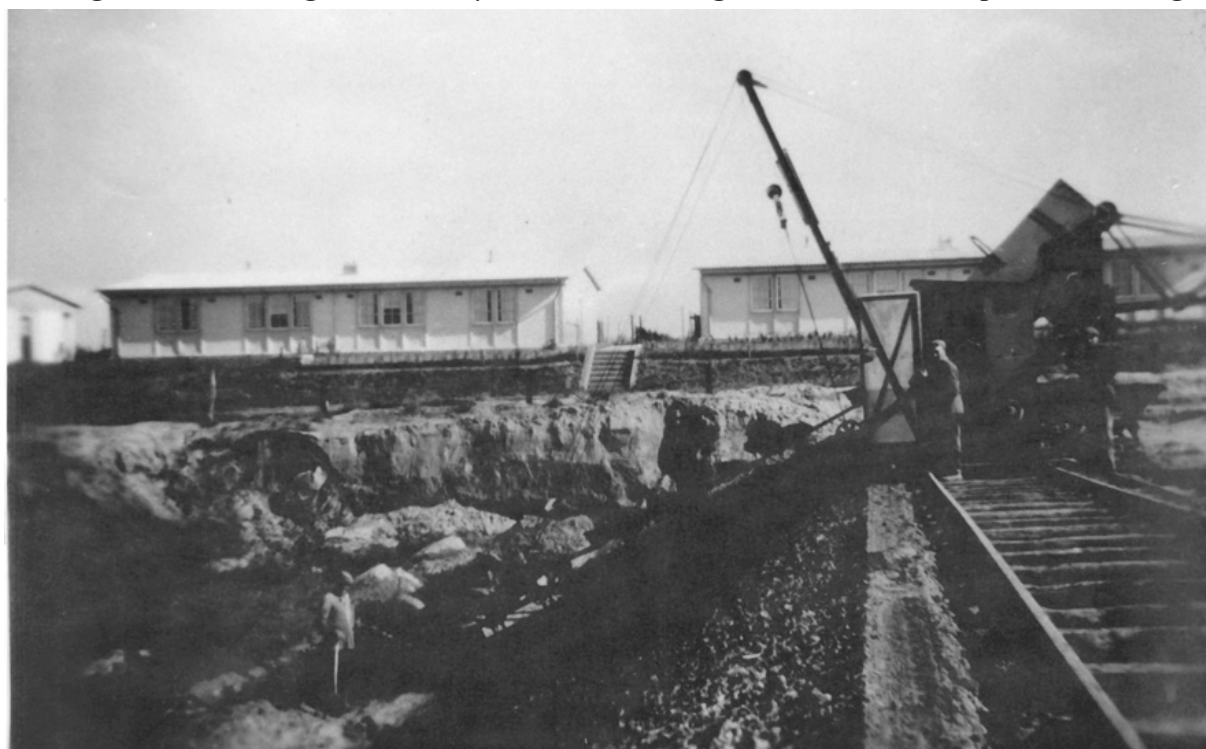
Het merendeel van de benodigde leem is afgegraven of gestoken op de voornoemde plaats. Het terrein, en de diepte na afgraving, werd automatisch gebruikt om er huisvuil te dumpen, en later dus volgebouwd, met o. a. bungalows. Om te beginnen moest de bovengrond worden verwijderd met een schop of pikhouweel. Met de excavateur

schraapte men de leem van onder naar boven en voerde hem af met spoorwagentjes, 'kiepkarren', via het smalspoor richting de fabriek. Het eerste gedeelte van de spoorlijn ging, door de schuine ligging, op eigen kracht met grote snelheid naar beneden. Achter op de kar stond een man die de wagens moest afremmen.

Leemwinning vóór 1930 was zwaar handwerk op steenfabriek Jacobs in het gebied aan de Nieuweweg te Hoogerheide. Vlnr Frans en Adrianus Mattheussens, Alfons Swagemakers en Frans Palinkx – allen uit Ossendrecht – en voerman ? vooraan.

Onder: met de komst van de excavateur in 1930 (rechts) werd dit werk aanzienlijk lichter. Op de achtergrond ziet u de zogenoemde maycrete- noodwoningen van na de WO II op de Nieuweweg.

Bij het oversteken van de Onderstal liep vooraf iemand met een rode vlag om het verkeer op te houden. In de polder, onder aan de Koepel ter hoogte van de Zouteweg, lag de wissel en kwamen de karren tot stilstand. Verder werd het leemtransport getrokken door een paard, of weer later door een locomobiel of leemtram.

Bij het verderop steile gedeelte lag het eindpunt en werden de volle bakken twee voor twee met een lier tot aan de fabriek omhoog getrokken en leeggestort in een verzamelbak voor verdere bewerking. De lier was voor-

zien van speciale houten poelies (riemschijf) die goed geolied bleven en gemaakt waren door aannemer Adam Groffen.

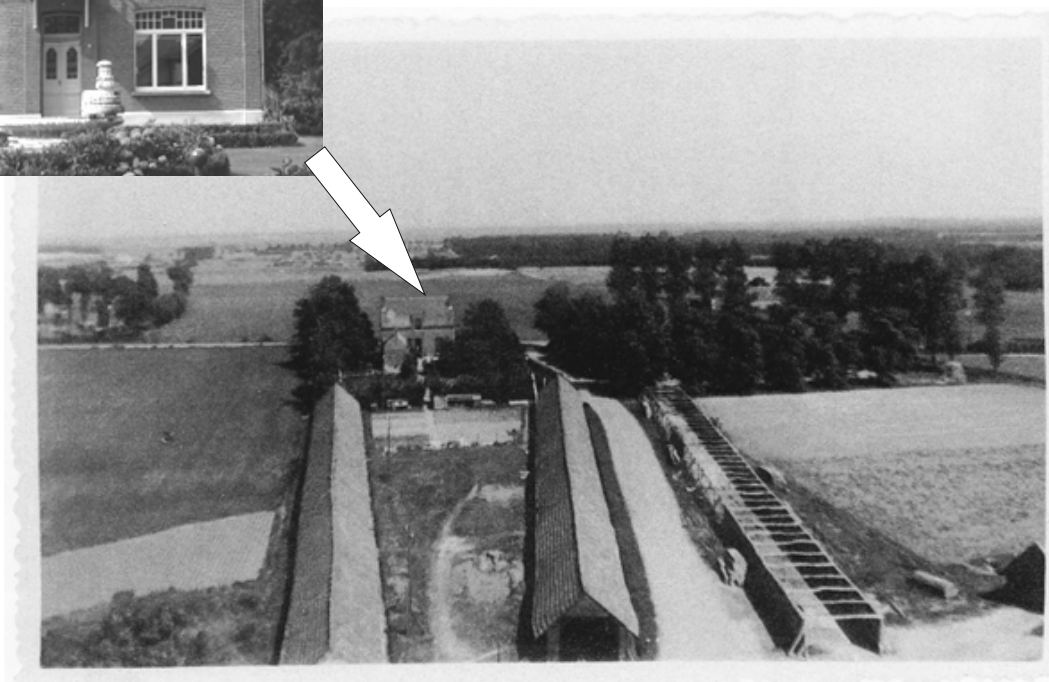
De lege bakken werden weer terug op het spoor gezet. De leem werd, indien nodig, gemengde met geel zand [zavel] of soms ook met wat kalk. Kenners, gesteund door ervaring, zochten welke hoeveelheid water er toegevoegd moest worden om een juiste samenstelling voor een goede steenkwaliteit te krijgen. Een proces zoals op de andere fabrieken.

Oorspronkelijk werden de groene ongebakken stenen met een handkar vervoerd. Die karren werden later vervangen door driewielige wagens met een 'klepper' ervoor. Deze paarden waren zo aan het werk gewend, dat ze zelfs reageerden op de klik die de wissel maakte en ze prompt de door de wissel gekozen droogloods ingingen. Ook bij het oplopen van de kar en tijdens het helling afwaarts gaan, zetten ze zelf de draf in om de kar voor te blijven. Er waren vier kleppers en één Bels in gebruik.

De gebakken stenen werden met de kruiwagens vervoerd. Deze kruiwagens hadden een houten wiel op het rijvlak, voorzien van een stalen ring. Daarmee moest men over smalle rijplanken manoeuvreren, wat op zich al een grote kunst was. Toen dan ook kruiwagens met luchtbanden ingevoerd werden vonden sommigen, dat de kruiwagens te veel wiebelden. Sommige hielden het daarom maar bij die met een houten. Op de kruiwagens werden 100 stuks stenen vervoerd. De laatste 10 jaar werden elektrische transportwagentjes gebruikt voor het vervoer van de gebakken steen.

Na WO II werden de paarden, die de wagens trokken, vervangen door de machinale klei-tram. Toch verdwenen de paarden niet helemaal, want Gied Suijkerbuijk vertelde dat hij nog regelmatig op de steenfabriek gevraagd werd als smid om de paardenhoeven te beslaan.

Gedeelte van het steenfabriekcomplex Jacobs & Carpentier met zicht op de Ossendrechtse weg en achterkant van het huis van de familie Jacobs. Ook de latere directeur Tummers heeft hierin gewoond. Dit huis staat er nog steeds (zie inzet, nu gefotografeerd van de voorkant).

Samenwerking van de Hoogerheidense / Woensdrechtse steenfabrieken

In 1926 bedacht men een samenwerkingsverdrag in verkoop van steen tussen Carpentier & Jacobs, met Daverveldt en Kostermans ofwel De Vijver. De steenindustrie Woensdrecht zond steenmonsters naar het buitenland, met de hoop dat dit bekroond zou worden.

In 1927 richtten de drie steenfabrieken een "verkoopcentrale" op teneinde uniformiteit te verkrijgen en de concurrentie beter aan te kunnen.

In 1928 werd vermeld dat deze centrale uitstekend werkte. De onderlinge concurrentiestrijd was verdwenen en de jaarproductie van alle drie de fabrieken was dat jaar dan ook bijna volledig verkocht.

Ook 1929 was een goed jaar voor de tot maximale capaciteit opgevoerde steenindustrie; men kon de vele bestellingen niet aan.

Vanaf 1930 volgden ongunstig jaren veroorzaakt door de wereldcrisis én de bouwterugval. Eind dertiger jaren werd de reeds genoemde semiautomatische excavateur aangeschaft. Deze schraapte de bult van onder naar boven af en zo kreeg men al gemengde leem in de bakken. En er werd meer spoor aangelegd.

De verminderde vraag naar steen kwam nog wel wat uit het dal rond 1935 met de bouw van de "Volksabdij" in Ossendrecht. Rector Van Putte nam vele duizenden stenen af tegen een waarschijnlijk sterk verlaagde prijs. (zie pagina 26/27) →

In vogelvlucht

Door de jaren heen, vanaf 1904, waren er veel mensen werkzaam op de steenfabrieken. Bij Jacobs-Carpentier in 1916 nog veertig man en in 1931 26 man, terwijl er van 1927 t/m 1929 weer 33 mensen werkten.

In navolging van Kostermans, directeur van steenfabriek De Vijver die in 1918 van zijn bedrijf een NV maakte, deden Jacobs en Carpentier dat in 1926. In de dertiger jaren is Edward Carpentier uit de maatschap gestapt en ging Jan Jacobs alleen verder tot 1937 toen hij overleed. In Jacobs periode werd het smalspoor aangelegd.

Nadat Carpentier eruit gestapt was bleef de naam van de steenfabriek toch Jacobs en Carpentier of J&C.

→
*Jan Jacobs poseert met twee medewerkers.
foto 15.5.1936*

*Januari 1937:
optocht t.g.v.
het huwelijk
van Juliana en
Bernhard. Ook
de steenfabriek
feest mee. De
Ossendrechtse
medewerker
Toon van Hoek
houdt het bord
met JB op, Joo-
sen (de Schaar-
pe) staat achter
hem op de wa-
gen. Directeur
Jan Jacobs
staat achterop
(met hoed).→*

De weduwe Jacobs-Snepvangers en de zonen George en Leo met personeel zetten het bedrijf voort tot 1959. In de oorlogsjaren 1940-1945 was door gebrek aan brandstof de fabriek stilgelegd.

Voor de oorlog werd de herbeplanting van het afgegraven terrein overgelaten aan het inzicht van de eigenaar; na 1945 werd voorgeschreven hoe het terrein te egaliseren en te herbeplanten.

Kampleider Emiel Raaymakers bezig met het boetseren op de Volksabdij.

In 1935/1936 waren het mindere tijden voor de plaatselijke steenfabrieken en daarvan profiteerde rector Flor van Putte. Hij kon naar verhouding spotgoedkoop hun grote steenvorraden betrekken voor de bouw van zijn Volksabdij in Ossendrecht.

Na de voltooiing werd er op de school een eigen bakovenkje gebouwd ten behoeve van de boetseerlessen gegeven door Emiel Raaijmakers.

Deze keramiekoven bestaat niet meer inmiddels, maar de Volksabdij staat nog fier overeind dankzij de stenen uit ons eigen heem.

Reuzeltje (Kees Goossens)

Steenfabriek Jacobs & Carpentier had veel vaste werkkrachten. Het beroep ging zoals op de andere fabrieken vaak van vader op zoon. Zo had je bijvoorbeeld namen zoals Somers, [Post] Van Hees, Konings, Goossens, De Jong, Raaijmakers en Van Oosterbosch, Zwagemakers en Pijnen. Ook mensen met een typische roepnaam zoals Aantje Pals of Fikkies van Takeze en niet te vergeten "Reuzeltje" uit Huijbergen.

Deze laatste, die ingeschreven stond als Kees Goossens, kreeg bij zijn 40-jarig dienstverband een feest aangeboden in het "Pannenhuis" waar hij door directie en al zijn collega's werd gehuldigd. Kees hoorde bij de vaste inventaris en had zo zijn eigen levensverhaal. Geboren in de tijd dat verplicht schoolgaan nog niet bestond, zat zijn leerperiode er dus na een of twee jaartjes vrijwillig onderwijs al op, zodat hij wat kon lezen en schrijven. Wat daarna volgde was eigenlijk kinderarbeid, maar zelf zag hij dat niet zo. *"Het was meer pienterheid om zo jong wat bij verdienen voor ons moeder. Op 12-jarige leeftijd kon ik op de steenfabriek komen werken bij Carpentier- Jacobs in Hoogerheide. Samen met mijn vader gingen we iedere dag heen en terug. Vertrek 's morgens om halfzes, te voet naar de steenfabriek, en we brachten op zaterdag geld voor ons moeder mee. Even voor de juiste volgorde: dit was mijn derde werkgever. Ik was met mijn achtste jaar*

begonnen als koewachter, met de week van huis, verbleef ik in Woensdrecht. Met de koe aan de ketting liepen we samen de hele dag aan de spoordijk, weer of geen weer; loon 3 gulden per week met kost en inwoning, en zeker dik tevreden. Drie jaar bleef ik daar als Koeterke. Het jaar daarna [11 jaar oud] werd ik opperman bij Willemke Suijkerbuijk in Huijbergen."

Alles bij elkaar was hij 47 jaar bij Carpentier-Jacobs met meerdere Goossens uit Huijbergen. Wie nu denkt dat Kees Goossens met zijn 65 jaar doodop was heeft het mis. Hij liep er nog fris en monter bij, speelde nog graag zijn partijtje kaart en biljart, en woonde met zijn vrouw in hun eigen huis te Huijbergen.

Een nieuwe start?

In de oorlogsjaren 1940-1945 had door gebrek aan brandstof de fabriek stilgelegen. Om weer een goede productie te kunnen krijgen begon men na de oorlog in 1947 met de bouw van een grote loods, en men ging de schuin overhellende oude schoorsteen vervangen met een hoger rendabeler trekka-

naal. Letterlijk en figuurlijk een reuzekarwei dat veel geld kostte. Dit kwam tot stand naar het ontwerp van J. van de Berg uit het Brabantse Rijen.

Je moest geen hoogtevrees hebben! →

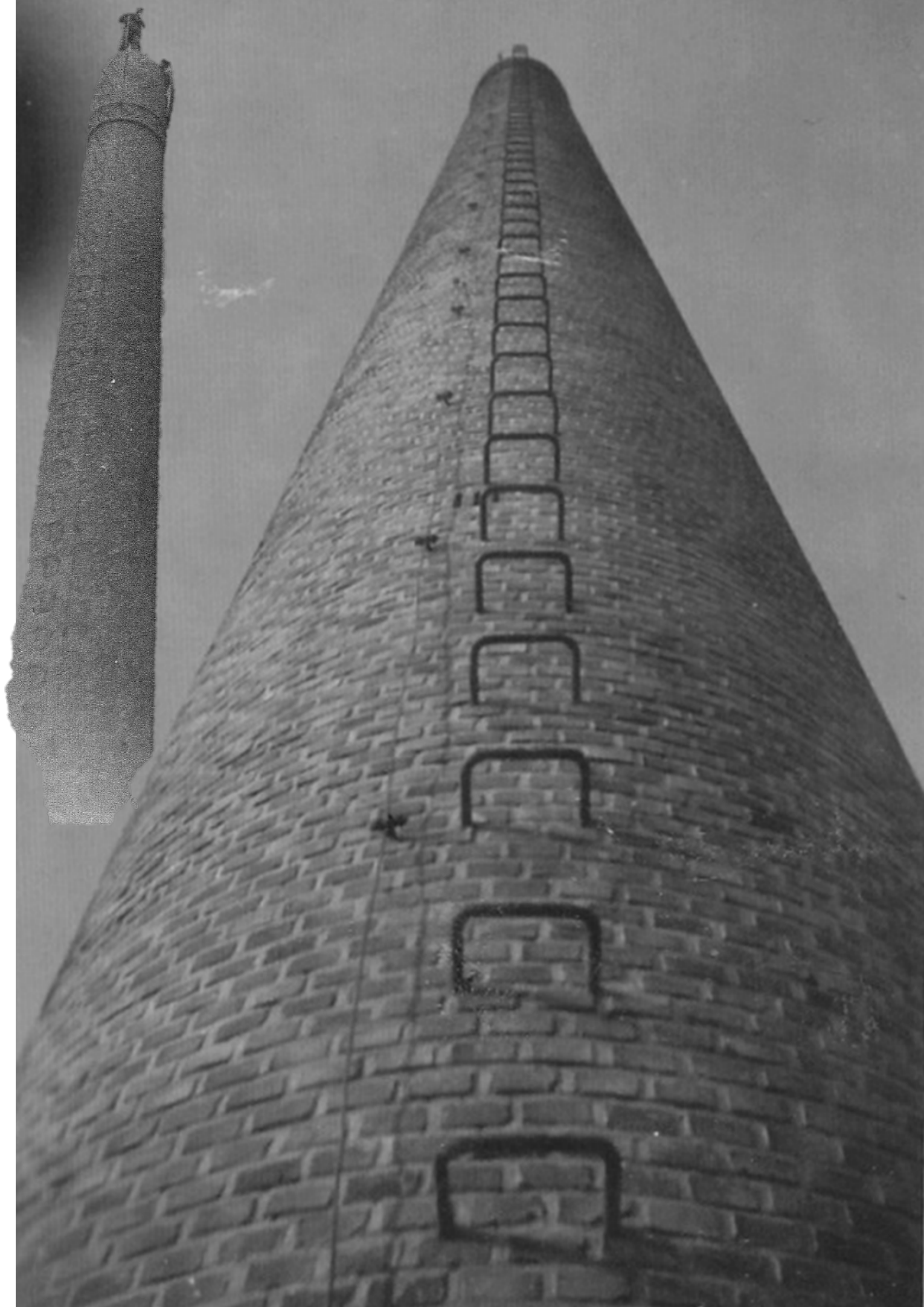

Foto ± 1930. Het Koninklijk Besluit op pagina 19 indachtig zien we hier toch ook nog hele jonge medewerkers!

Onderste rij vlnr: Sjef (Seppe) Konings, Pietje Hugens, Leo Jacobs en George Jacobs met daarachter nog net zichtbaar Leo Verheezen. Tweede rij vlnr: Piet van Zunderd "De Beul", Jac Somers, Carel Carpentier en Hendrik van Tilburg. Bovenste drie: Raaymakers "Pektouw", Van Paasssen en Petrus Suykerbuyk

Hoogerheide vlak na 1945. Vlnr: Adrianus Goossens, Ficus de Lang, en André Somers in uniform (moest naar Indië) tussen de twee zonen van Jan Jacobs: Leo en George

Het einde

In de jaren zestig van de vorige eeuw liep de tijd van ringovens -na de Tweede Wereldoorlog- langzaam naar zijn einde. Huijbergen maakte misschien de uitzondering. Daar werd in 1949 nog een nieuwe ringoven gebouwd met Amerikaanse hulp via het Marshallplan, zijnde hulp tot wederopbouw van Nederland. Zie de laatste (volgende) aflevering van deze serie.

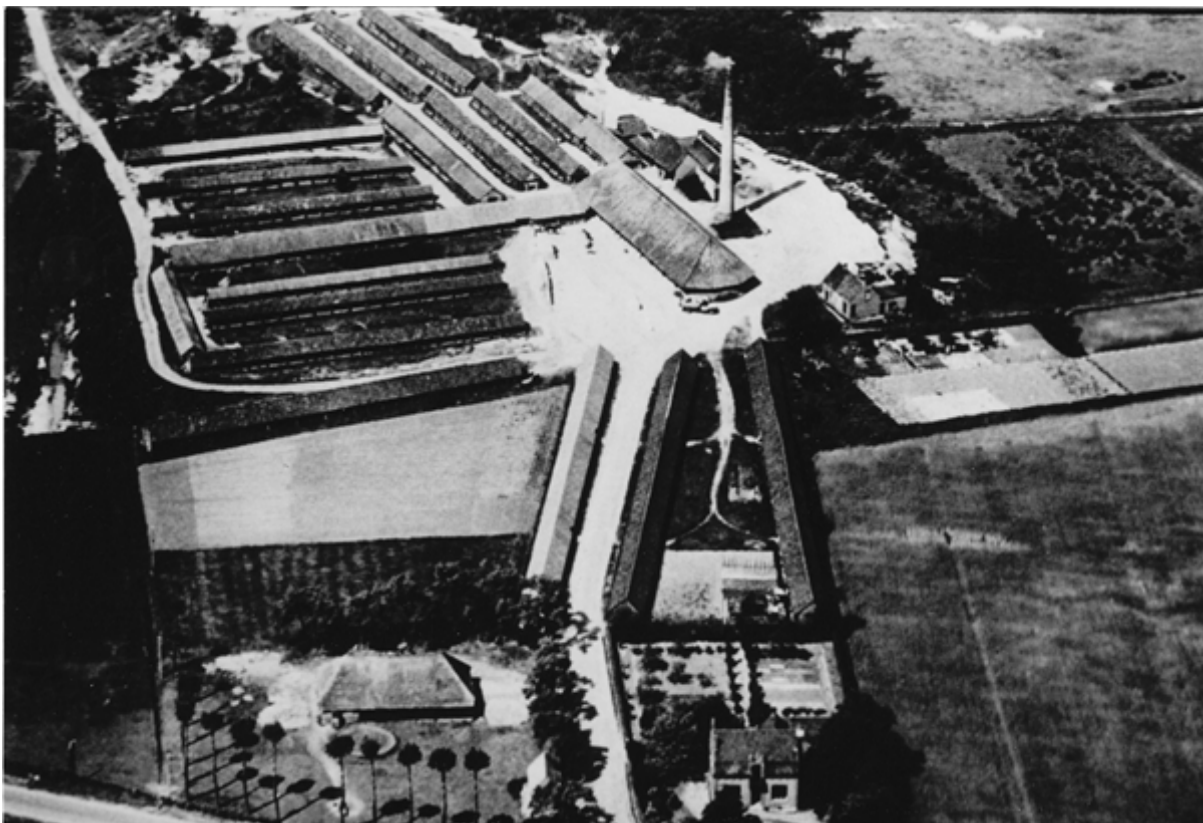
De relatief nieuwe investeringen van een loods en dure schoorsteen van de fabriek aan de Ossendrechtseweg nr. 60 konden de terugloop niet opvangen. Als laatste probeerde hier nog de Limburger Tummers de steenbakkerij te redden, maar op 1 augustus 1964 vond de verkoop plaats van de nog steeds zo genoemde steenfabriek *Jacobs & Carpentier*.

De Rotterdammer Krijn Johannes van Tol (geboren in Lisse 16.6.1921) neemt de steenbakkerij over en sluit deze na enkele jaren. Deze steengigant, hij bezit meerdere steenfabrieken en beheert zijn imperium vanuit Rotterdam, begint dan een geheel moderne steenbakke-

rij, ditmaal met een tunneloven in plaats van de tot dan toe gebruikelijke ringoven, nabij de Belgische grens in het dorp Schijf. Daar stond de oude steenfabriek De Schouw. Deze transactie is wel een deel van de geldende sanering die dan in Nederland aan de orde is.

Achter blijft de in 1947 door de gebroeders Jacobs opgetrokken rookafvoergigant van 32 meter steen, nog in zeer goede staat. Fier overeind, als symbool van de steenbakkerijen op de Brabantse Wal.

Luchtfoto van steenfabriek Carpentier & Jacobs, Ossendrechtseweg 60 te Hoogerheide. Onderaan de foto ligt de Ossendrechtse weg met het huis van Jacobs in het midden en links daarvan op de voorgrond ziet u de inmiddels afgebroken schuur uit de tweede helft van de 18e eeuw waarin de trekpaarden stonden gehuisvest die op de steenfabriek gebruikt werden. Onze eerste voorzitter, Fons Pijnen, had nog het idee destijds om de schuur af te breken en opnieuw op te bouwen op het jeugdhuis, De volksabdij, waar toen de heemkundekringvergaderingen werden gehouden. Helaas bleek dit te duur en ging de schuur voor onze heemgeschiedenis verloren.

De TUNNELOVEN van steenfabriek De Schouw

Waarom dit verhaal van steenfabriek De Schouw uit Schijf [gemeente Rucphen] nu toevoegen aan onze serie? Eigenlijk omdat deze aankoop van directeur Van Tol, tevens de nieuwe eigenaar van *Carpentier & Jacobs* uit Hoogerheide, het einde van de steenbakkerijen in West-Brabant zou inluiden.

De saneringsregel hield nl. in dat alleen op de plaats waar de oude fabriek De Schouw stond, opgericht in 1878, deze bovengenoemde tunneloven mocht komen, én dat de leem voortaan per auto's vanuit Limburg moest worden aangevoerd. Leemaafgraving ter plaatse was er niet meer bij. Dit leek een nogal dure en omslachtige bezigheid. Maar deze z.g. "Maasleem", geel van kleur, en goed van kwaliteit had het voordeel dat tijdens het bakken er weinig krimp optrad. Van Tol durfde het aan in Schijf flink te moderniseren, alle oude gebouwen te slopen

en de nieuwste ontwikkelingen door te voeren door de bouw van een tunneloven en complete steendrogerij.

Hij trok daarvoor een man aan met veel ervaring en kennis als bedrijfsleider: Toon van Eekeren uit Huijbergen. Deze werd ook bijgestaan door personeel van de Brabantse Wal.

Opmerkelijk detail: de ingenieur die de tunneloven bij De Schouw plaatste, was de kleinzoon van Hoffmann, uitvinder van de ringoven uit Berlijn. Zelf heb ik (JvdB) veel laswerk verricht in de nieuwe steenfabriek en zag met eigen ogen hoeveel secuurder en technisch geavanceerder dit allemaal gebeurde.

De tunneloven werd in 1874 gepatenteerd in Denemarken door Otto Bocks. Pas in 1909 werd de eerste tunneloven in Nederland geplaatst.

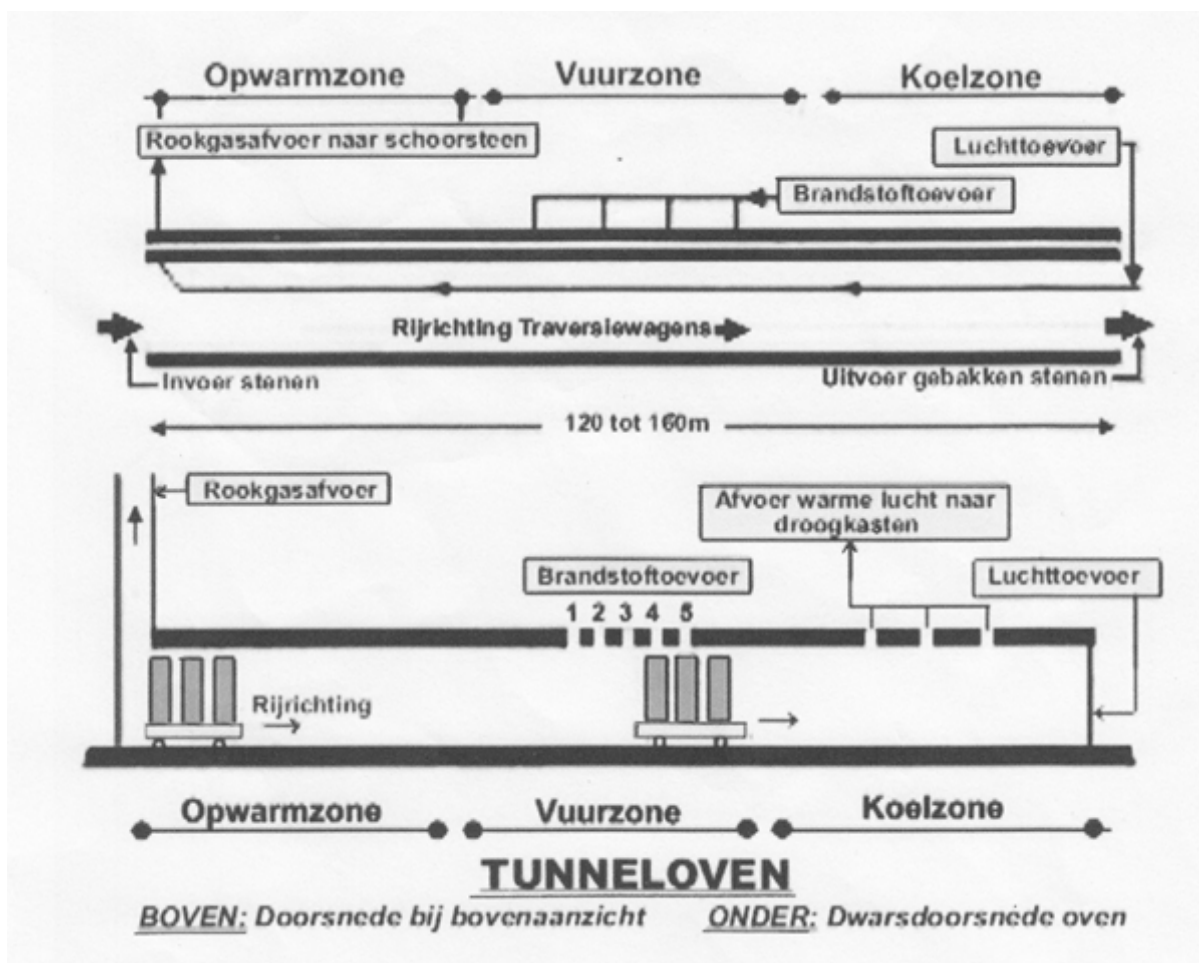
In de werkwijze veranderde er veel:

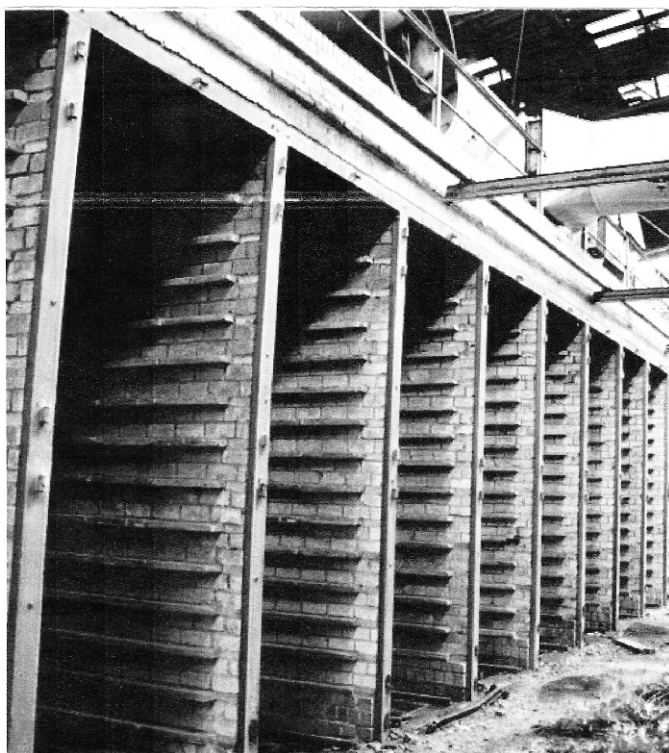
De ringvormige oven had zijn lopend vuur, maar bij de rechtlijnige tunneloven was het vuur in het midden gesitueerd. Voor en achter kon de oven worden afgesloten zodat het laden en lossen buiten de oven gebeurde. De ovenwagens, een lange rij, werden klem tegen elkaar gedrukt en waren voorzien van een vuurvaste bodem, waarop de groene stenen getast zaten en reden zo op gezette tijden op de rail door de tunnel.

De rechte tunneloven was uit drie delen samengesteld, te weten: de opwarmzone, de vuurzone, en de koelzone.

In het middelste deel zat dus de warmtebron, die was gebouwd van chamottesteen [vuurvaste steen]. De kruin had geen hinder van wat hogere temperatuur, terwijl die bij de ringovens vaak gerepareerd moest worden. In de derde zone werd de warmte via een geïsoleerde leiding afgevoerd en benut voor de steendrogerij.

Het brandstofverbruik in de tunneloven was 50% minder dan bij de vlamovens. De stookperiode was maar twee tot drie dagen, terwijl de ringoven er ongeveer drie weken over deed. Vanuit de controlekast, die bovenop de oven was geplaatst, kon het hele proces worden gevolgd en indien nodig bijgesteld worden. Om 5 miljoen stenen per jaar te kunnen vervaardigen waren er met de ringoven zo'n 25 tot 30 mensen nodig. Omdat eigenaar Van Tol steeds nieuwe uitbreidingen invoerde, produceerde men vele miljoenen stenen per jaar met maar 12 à 13 man. Toon van Eekeren had met zijn tunneloven geen last van seizoen- of weersomstandigheden, en was veel meer gemechaniseerd. Eerst werd er op olie gestookt, later op gas. Ook stenen sorteren was niet meer nodig; deze oven had een kwaliteitsrendement van 95% eerste soort. Ze werden met vorkheftruck op maaiveld of transportwaggen geplaatst. Dit werd uitgevoerd door één persoon.

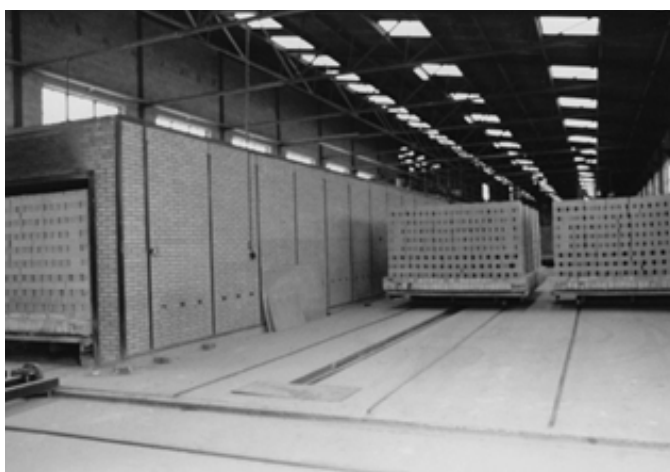

Bovenste foto: nat erin en droog eruit. In deze droogvakken of -kamers worden met de traversewagen de groene stenen machinaal geplaatst om te drogen alvorens ze de oven ingaan.

Links op de tweede foto ziet u een gedeelte van de tunneloven waar de voorgedroogde stenen ingereden worden. Rechts de zogenoemde lorries met de reeds gebakken stenen.

Op de derde foto wordt door 1 man (de chauffeur in dit geval) het eindproduct op de vrachtwagen gehesen. Dit alles gaat toch een stuk gemakkelijker dan bij onze stenenkruister van Minca Bosch Reitz op pagina 18. De vooruitgang heeft echter de ringovens op de Brabantse Wal wel de das omgedaan.

Tussen de jaren 50 van de 20ste eeuw en het begin van de 21ste eeuw werden van de meeste Nederlandse steenfabrieken de ringovens gedoofd. De oorzaak lag vooral aan de voortschrijdende mechanisering en schaalvergroting. Er ontstond een prijsdrukkende situatie, en daar lag ook het einde van het stenen tijdperk op de Brabantse Wal.

Bronnen:

Werkgroep toponymie van HKK 't Zuidkwartier.

Fotomateriaal van familie en personeel van Jacobs & Carpentier en uit eigen collectie.

Pagina 17: internet

Deze serie over steenfabrieken op de Brabantse Wal zal volgende keer eindigen met een aflevering over Huijbergen geschreven door C.P.J. Hoeckx, eerder gepubliceerd in Den Ichtentrekker, het jaarboek 2001 van heemkundekring 'de Wilhelmië' Huijbergen. ♣

De standwerker

door Jeanette van den Berg – Buijs

Het beroep standwerker is al heel oud. Reeds in de middeleeuwen toen er jaarmarkten, tentoonstellingen en kermissen in de grote steden en dorpen werden gehouden, kwamen de kooplieden en uitvinders er hun koopwaren aanbieden, soms ook wel uitwisselen. In groten getale kwamen zij naar deze markten omdat er veel volk op afkwam.

De kooplieden brachten hun medewerkers (standwerkers) mee om hen te helpen hun producten te vervoeren en door ze aan te prijzen te verkopen, terwijl de kooplieden zelf in de herbergen hun handel dreven.

Er kwamen ook andere verkopers op de markt zoals de chirurgijn, brilverkopers, tandenttrekkers enz. Ook zij brachten hun producten mee. Vele wondermiddelen werden aangeprezen en verkocht. Nu is standwerker een uitstervend beroep geworden.

Wij hebben nu de STER op de TV om de nieuwe producten aan te prijzen. Langs de digitale weg kun je alles bestellen en thuis bekijken en is het niet naar de zin kun je het weer terugsturen.

Eigenlijk vind ik het wel jammer. Als kind zag ik al zo graag hoe deze standwerkers hun producten verkochten. Op de Putse kermis stond zo'n man al vroeg op de markt om het beste plaatsje te veroveren. Daar stalde hij zijn waren uit en als er genoeg mensen op straat liepen begon hij zijn waren aan te prijzen. Al snel stonden er drommen mensen rond zijn kraam en dan hield hij zijn betoog. Om tot een climax te komen haalde hij er

alles en iedereen bij: zijn vrouw, zijn schoonmoeder en zelfs klein Peerke. Zij vonden allen dat het product zo goed en makkelijk was en als hij uitgesproken was dan stonden de mensen met hun geld klaar om het aangeprezene te kopen. Maar waren zij eenmaal thuis dan viel de koop soms tegen. Het vlekkenmiddel deed de vlek niet als sneeuw voor de zon verdwijnen, of die schaar die je kocht knipte niet half zo goed, of het apparaat dat alle groenten kon snijden sneed ook je vingertoppen, maar dat had men niet verteld!

Bij hoeveel mensen zou er in de lade of in een hoekje in de kelder niet een of ander ongebruikt product staan?

Ook de wondermiddelen van de chirurgijn en de slechte bril deden niet wat er beloofd was.

Een tijd geleden vond ik tussen wat oude papieren nog een oude bijsluiter van zo'n wondermiddel aangeprezen door een standwerker. Van welke datum deze is heb ik niet kunnen ontdekken, maar hij is wel heel oud.

Ik heb hem gekopieerd dan kunt u hem zelf lezen. Het medicamentum van GRATIA PROBATUM is zowat voor alle kwalen te gebruiken.

Het is een uitvinding van Claes Tilly in 1696 in Haarlem, dus meer dan 300 jaar geleden.

Als je het wilt proberen: het is schijnbaar nog te koop op hetzelfde adres in Haarlem. Oordeel zelf. Ik heb al genoeg aan het lezen van de bijsluiter. (Zie volgende twee pagina's)♣

WAPEN

VAN

TILLY.

Kracht en Werking van het

MEDICAMENTUM GRATIA PROBATUM.

In Jezus Christus zijn verborgen alle Schatten der Gezondmaking / zoo des Geestes als des Vleesches; alle Krachten der Medicijnen / en alle wijze Behandelingen der vooz- zichtige Medicijnmeester is uit Hem / door Hem / en tot Hem: Hem zij de eer en Heerlijk- heid in der Eeuwigheid. Amen.

Dit Medicament is een wonder voor de goed- willige; in hetzelfde laat zich de Genade des Allerhoogsten wonderlijk ondervinden.

Dit Medicament ingenomen, en in het Geil van de Maag vereenigt zijnde, is als een snellen Mercurius, of gezwinde Bode, die geene opklimmende Dampen laat gaan, zonder zich daarin te vermengen; het laat geen Vochten in de Aderen of Zenuwen vlieten, die het alle vergezelschap, zelfs tot uittocht van alle Zweet- gaten; het deelt zich krachtig mede, en behoudende zijn kracht, als het door Waterloozing en Stoelgang wordt uitgedreven.

Van dit Medicament ingenomen 15 Droppelen 's Avonds als men gegeten heeft, en na Bed gaat, drijft met ver- mindering van Pijn zacht uit allerlei Graveel en Steen zonder snijden, en dat onbegrijpelijk is, terwijl ze de Steen doet smelten, zoo doet ze het vleesch wassen: Ja heeft de wonde van een persoon genezen, die door voor- gaande snijden al 11 Jaar was oud geworden, welke Wonde bij tijde zoo stinkende was, dat er de Wormen uit- en inkroopen, en zoo ellendig lek ging, dat de Patient stonk waar hij was, en verrotte wat hij aan zijn Lijf droeg, dezelve is tot een zuivere genezing gekomen; Ja alle klarigheid was gemaakt, om hem voor de derdemaal te snijden; in de gemelde 11 Jaren waren verscheidene Steenen uit voornoemde lekkende Wond gezworen en gehaald. Die mijn authentique Verklaring door onver- stand critiseeren wil, en eenige liefde voor zoo een wonderlijke Waarheid heeft, die toetsere de Patient zelfs, genaamd *Adolph Cornelis Jonkhout*, wonende in de Moolesteege tot Haarlem.

Noch een ellendige Patient, *Abraham van Neer*, wo- nende op 't Spaarne, na drie jaren gemedicineerd te hebben, en daarop tweemaal gevisiteerd, en geadresseerd aan den Operateur te Amsterdam, doch zeer afgemat zijnde, deed hij het niet, maar gaf zich over aan dit voor- noemde Medicament, en wierd in het kort fris en gezond.

Die van dit Medicament om den anderen dag inneemt

15 Droppels, zal binnen 't Jaar geheel van den Steen ontlast zijn, en het zal niet boven 3 Gulden komen te kosten. Men mag het allen tijden in den dag innemen, als het oprispen niet verveelt.

Dit medicamentum *Gratia Probatum* geneest de be- naauwde Band, die men heeft op of om de maag, ver- stuiking in de Handen en Voeten, pijn in de Lenden, ge- ronne Bloed en blaauwe Plekken, en alle die door zwaar Graveel Waterlek gaan; allerlei Koorts; velerlei Maag-, Long- en Lever Quaal; benaauwde Borst en Hoest; in- wendige Quetzing en Verzwering; Opsteiging der Moer, en de Mizerien, die daardoor ontstaan, en bevordert de Stonden, pijnlijk Wateren en Stoelgang; verbeterd alle Radicale Vochten, en geeft het Aanzicht een gezonde Couleur, drijft Scheurbuik en Waterzucht uit; Engelsche Ziekte, Rijfkoek en Wormen. Al dit bovenstaande wordt genezen met 15 Droppelen om den anderen dag inge- nomen, en Kinderen zoo veel Droppelen als zij Jaren oud zijn.

Die dit Medicament alle Weken eens inneemt, zal niet ligt van Graveel, Koorts, Roode loop, noch Bles gequeld worden en van meer Qualen bevrijd blijven: Het geneest de Hertklopping en Hoofdpijn, daaraan gerooken als men aan d'Eau de la Reine doet of met Propjes in de Ooren gestoken.

Maakt het voorste van uw Vinger een weinig nat met dit Medicament, en drukt het aan uw Oogklir in de hoek van uw Neus, laat de Oogleden 3 a 4 malen op- en toe- gaan, terwijl uw Vinger op het Kliertje rust, en doet dat om de 14 Dagen of Maand eens, en onderhoud, zulks, gij zult geen Bril noodig hebben tot 70 a 80 Jaren, en zult onverhindert uw Gezicht bewaren. Quaadaardige Gezwollen bestrijkt men daarmede, en men neemt het in als boven, al was het Kanker, en geneest: Hebt gij u gebrand, legt er een fijne Doek over, die in het Medica- ment nat gemaakt is, en laat het leggen, van buiten nat- tende met een veertje. Het geneest versche Wonden, Tandpijn, Ruizing in het Hoofd, en Doofheid geneest

C. de Koning Tilly

men met Wiekjes in 't Oor, die in het Medicament nat gemaakt zijn.

Verouderde zware Quellingen vereischen een lang en continueel gebruik, en door die weg heb ik door dit Medicament zien wegnemen Qualen, die 20 ja 30 Jaren oud waren; Quellingen, die Doctoren ongeneeslijk oordeelden, zijn door dit Medicament miraculeus genezen.

Extra Buikpijn en Colijk, geneest aanstonds met 30 Droppelen in te nemen: Jonggebooren Kinderen zijn met één Droppel a 2 aanstonds geholpen, zoo zij door pijn in de ingewanden veel schreeuwen; Kraamvrouwen, die afgemat zijn, of eenig ongemak behouden, werden ook door dit Medicament getroost. Het innemen bevordert de Genezing van zeere Beenen.

Zoo iemand Steen in zijn Blaas heeft, zal hij zich wiskostiger kunnen visiteeren als met de pijnlijke Instrumenten van een Operateur, want zoodra men dit Medicament gebruikt, maakt de Slijm die om de Steen en in de Blaas is los, en drijft ze uit, en vertoont zich in het Water in verscheiden gestalten als Spinnekoppen, Pissebedden en Aalsvellerslijm, het is gebeurd dat het Water bestolde als Kalfsnat: Maar deze Vertooning ziet men niet voor dat de Patient door dit Medicament eerst van het Bloedwateren is genezen, 't welk een week of twee geschied, met 15 Droppelen om den anderen Dag in te nemen.

Het drijft de Steen als Meel, welke zich op den bodem zet, als men het Glas stil laat staan.

Zoo iemand dit Medicament in huis heeft, en hem iets overkomt, dat hier niet genoemd is, kan het zonder gevaar proberen.

Dit Medicament bederft niet, al wordt het 50 Jaren oud, wel gesloten zijnde.

Zij zijn niet te helpen die kwade raad gehoorzamen.

Die geen Medicijnen wil gebruiken als die lekker zijn, kan ik ook niet helpen.

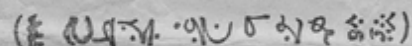
Men neemt dit Medicament in met sterken Drank, Wijn, Mee, Melk, etc.

De ondervinding heeft getoond, dat vele Menschen die met Koorts overvallen wierden, en 's morgens en 's avonds 25 Droppelen drie dagen achtereen van dit Medicament innamen, wonderbaarlijk genezen zijn: Zoo dat de Koorts niet wordt opgestopt met kwaade gevolgen, maar het neemt het vergif en oorzaak der Koorts weg.

Bij gebruik van Capsules neme men 3 Capsules in plaats van 15 droppels en verder voor elke 5 droppels 1 capsule meer.

N.B. De Edel Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren der Stad Haarlem hebben goed gevonden mij C. de Koning Tilly alleen binnen deze stad te autoriseeren om het gemelde Medicament te maken en te verkoopen.

En op dat niemand bedrogen word teekent hij zijn briefje aldus

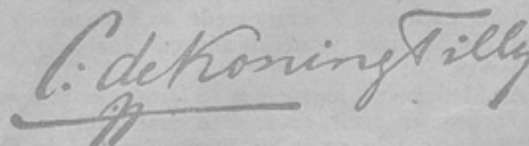
()

Dit Medicamentum Gratia Probatum wordt gemaakt en verkocht te Haarlem bij C. DE KONING TILLY, Achterstraat 13-15, tusschen de Hoogstraat en Barnesteeg, daar het Wapen van TILLY boven de Deur staat, die hetzelfde bij erfelijke opvolging, heeft verkregen van wijlen CLAES TILLY, welke het sedert het jaar 1696 gemaakt en verkocht heeft.

Bij ieder Fleschje een Biljet in de Nederduitsche, Hoogduitsche, Engelsche, Fransche, Zweedsche, Deensche, Portugesche of Spaansche Taal.

N. B.

Redenen van gewigt hebben mij bewogen, de waar-schuwingen met kopjes om de randen, niet meer te gebruiken en al mijne pakjes, biljetten en fleschjes te voorzien van mijne handteekening in rood; ook verklaar ik dat allen die buiten mij en waar ook die zich uitgeven voor makers van dit Medicament—zij die voorgeven van mijne naastbestaande te zijn;—zij die zeggen als bedien-de voor mijn kantoor te reizen;—zij die voorgeven, dat door overlijden van C. de Koning Tilly dit Medicament bij hen zal worden verkocht, dat deze allen leugenaars en bedriegers zijn.

13 ACHTERSTRAAT 15

Electrische Druk van C. de Koning Tilly, Haarlem.

DEZE HELE MAAND
OPTREDEN SAMEN
MET SIMONOFF
BETEKENDE HAAR
GROTE DOORBRAAK.
IN 1881 TRAD ZE
O.A. OP IN THEATRE
ROBERT-HOUDIN,
HET CIRQUE FERNAN-
DO EN DE GENTSE
KERMIS.

TUSSEN DE REIZEN GING PAULINA SAMEN MET HAAR ZUSTERS NAAR

HET "KLOOSTER OP DEN BERGH", WAAR DE ZUSTERS VAN OUDENBOSCH LES GAVEN.

EEN ZUS DROEG HAAR TAS, DIE WAS BIJNA ZO GROOT ALS PAULIENTJE.

OOK HAAR H. COMMUNIE DEED ZE TUSSEN TWEE TOERNEES, EN

DAAR WERD NATUURLIJK EEN PERSFOTO VAN GEMAAKT!

UIT DE ERFENIS VAN DE FAN. MELSEN KOCHT MICHIEL 'N STUK GROND WAAROP HIJ EEN VILLA LIET BOUWEN.

Hij NOEMDE HET HUIS 'Maison Princesse Paulina'.

SJEF EN KEE KRIJGEN 'N ZOONTJE: PAUL. MARIA KRIJGT TWEE-MAAL EEN DOOD GEBOREN BABY. DE VOLGENDE JAREN TRADZE CIA. OP IN: SAINT GERMAIN EN LAYE, MONTMARTRE EN LA ROCHELLE, COLOMBIER, PERIGIEUX, BERLIJN EN STUTTGART.

MAAR OP 5 MAART 1889

RIEP HARRY MELSEN DE DOKTER OM HULP, HELAAS,

MICHIEL WAS AL DOOD.

IN 1890 TOERDEN ZE DOOR BELGIË EN FRANKRIJK.

DAARNA VOLGDE VOORSTELLINGEN IN EDINBURGH.

WAAROOK EUGENE SANDOW, DE WERELDBEROEMDE KRACHTPATSER ZIJN SHOW GAF.

IN LIVERPOOL BRENGT ZE ALS MIMESPEELSTER 'N SCENEUIT 'DEN FANT PRODIGE' VAN CLAUDE DEBUSSY.

IN APRIL 1892 MAG ZE 15 MINUTEN OP AUDIËNTIE BIJ KONINGIN EMMA.

PROCTOR PLAATST OOK ELKE DAG TWEE VERSCHILLENDE ADVERTENTIES WAARBIJ ZIJ DAN ALS HOOFDACT WORDT VERMELD.

Dit loopt me helemaal!

EN WORDEN DOCTERS
GERAADPLEEGD.

Meningitis

Bronchitis

Uche, uche
Proest

Kuch

We zullen de show helaas moeten stoppen

VANWEGE ERGE HOESTBUIEN.

EN OP 15 FEBRUARI STIERF ZIJ.

(Longontsteking plus een hersenvliesontsteking.)

[illegible]

DE LAATSTE REIS VAN PRINSES PAULINA MET GEPASTE MUZIEK BEGELEIDDE.

EINDE!

SCHATTEN IN ONS MUSEUM DEN AANWAS

Onze oud-voorzitter Dees Verbeek vond laatst tussen de papieren van zijn oudoom en oudtante, Kees en Cor Bastiaanse-van Oevelen van d'n Aanwas in Ossendrecht onderstaand prentje van Paulientje. Nu hebben we in ons museum al veel portretten van onze plaatselijke en wereldbekende Prinses Paulina, maar met achterop een wervende tekst om haar te komen bekijken hadden we nog niet eerder in deze vorm gezien. Het prentje ligt nu in de vitrine bij de wassen handjes.

Voor zover wij weten heeft niemand ooit de 25.000 franken kunnen binnenhalen

die door haar geboden werden indien er iemand kleiner zou zijn dan zij. Zouden de prentjes te koop zijn geweest of zo uitgedeeld ter promotie en om publiek aan te trekken? Het betreft waarschijnlijk een optreden in België vanwege de Nederlandse uit het Frans vertaalde tekst en de betaling in franken. Zou diegene die het prentje in zijn/haar bezit had en er de tekst van geboorte- en sterfdatum bijgeschreven heeft haar inderdaad in levende lijve gezien hebben? Het prentje heeft in werkelijkheid de afmetingen van zo'n 10 x 7,5cm. Een oud prentje uit Paulientjes tijd waarschijnlijk. Maar kijk nu op de volgende pagina.

48 centimeters hoog en weegt 3 kilos

Schoon, bevallig, zonder eenige misvormdheid, gaat en spreekt zij, en wekt de bewondering op van allen die haar met een bezoek willen vereeren. — Dit bekoorlijk kind, bijgenaamd :

DE LEVENDE POP

komt van Parijs, waar het gedurende zes maanden een buitengewone bijval heeft genoten in het Théâtre des Folies-Bergères en in de Hippodrome.

Zij heeft voorgesteld geweest in het Kristallen Paleis van Londen in de Panopticum van Berlijn, in het Eden van Weenen (Oostenrijk) Overal heeft zij dezelfde bijval genoten.

DE KLEINE PAULINA

BIED 25.000 FRANKEN aan degene die haar kan overtreffen in kleinheid, geest, kracht en bevalligheid.

De grootste médicale beroemdheden van Europa, Mr. MATHIAS-DUVAL, bestuurder en professor van de natuurkundige maatschappij van Parijs; M. BOUCHARD, professor aan de medicale faculteit en het laboratorium van Bordeaux. Allen hebben haar bestudeert en allen zijn het eens om te beklennen dat zij eenig in haren aard is.

De geboorteakte en de getuigschriften van geneeskundige overheden zijn ter beschikking der liefhebbers.

Paulina overleden 15 Februari 1895 te New-York

M. Joseph MUSTERS, directeur, hoopt dat deze kleine volmaaktheid het publiek dezer stad zal in bewondering brengen.

Paulina Musters geboren 25 Februari 1877 te Ossendrecht

Eeuwige roem

Goed, ze lijkt niet echt, maar kijk wie Yarrick Pijcke uit Putte tijdens zijn vakantie in Amerika aantrof.

Op het beroemde trottoir in Hollywood bij Los Angeles vind je de *Walk of Fame*, waar meer dan 2500 tegels in de vorm van een ster zijn aangebracht elk met de naam van een beroemdheid uit de wereld van film, televisie, radio, muziek en/of theater. Bovendien zijn er enkele tientallen betonnen tegels met beroemde hand- en voetafdrukken. In een gebouw aan deze Hollywood Boule-

vard heb je ook nog een speciale afdeling: en wie vinden we daar naast de langste man ter wereld..... inderdaad onze Ossendrechtse Prinses Paulientje, het kleinste meisje ter wereld. Dit alles staat vermeld op het aanplakbord achter de pop. Nu hebben we meteen antwoord op de vraag of er ooit 25.000 franken zijn betaald. Nee dus, want meer dan 100 jaar later staat ze nog altijd als de kleinste vrouw in het Guinness Recordboek vermeld en wordt ze herdacht in het land waar ze gestorven is. (Deze foto is (nog) niet te vinden in ons museum.) ♣

Ik zie, ik zie wat jij niet ziet...

door Ad van Loenhout

In 'De Tijding' van september 2017 heb je de eerste aflevering kunnen lezen van de serie waarin ik mooie Woensdrechtse plekjes vergelijk met een schilderij. De tweede aflevering krijgt een subtitel: **Woensdrecht in stijl!**

Een paar maanden geleden vroeg de redactie of ik het 100-jarig bestaan van de kunststroming 'De Stijl' als invalshoek zou kunnen pakken voor mijn tweede verhaaltje. Dát was een uitdaging. Ik heb helemaal niets met de filosofie van deze beweging. De ver doorgevoerde vereenvoudiging en het gebruik van enkel de primaire kleuren is voor mij geen kunst. Toch heeft de Stijl grote invloed gehad op de ontwikkeling van de beeldende kunst in Nederland en daarbuiten.

Ik heb er even over nagedacht en besloten om de uitdaging aan te nemen. Om twee redenen. In het eerste nummer van het tijdschrift 'De Stijl' was de openingszin: *'Dit tijdschriftje wil zijn ene bijdrage tot de ontwikkeling van het nieuwe schoonheidsbewustzijn. Het wil den modernen mens ontvankelijk maken voor het nieuwe in de beeldende kunst'*. Dat was geheel in lijn met mijn gedachte. Ik wil immers met mijn verhaaltjes in het tijdschrift wat je nú zit te lezen ook bijdragen aan het schoonheidsbewustzijn. De tweede reden was het gegeven dat Piet Mondriaan, een van de belangrijkste vertegenwoordigers van 'de Stijl', in 1904 één jaar in Brabant heeft gewoond. Later omschreef hij dat als *'een onverwoestbare schoone droom'*. Met die uitspraak deed hij recht aan de schoonheid van onze provincie en is het leuk om in Woensdrecht op zoek te gaan naar plekjes die in de droom van Mondriaan zou-

den hebben gepast. Ik ga niet vertellen over de rechte lijnen en de geometrische vormen in primaire kleuren waar Mondriaan beroemd mee werd. Ik vertel over de jonge Mondriaan die aanvankelijk nog schilderde in de stijl van de Haagse school maar in zijn Brabantse jaar de onderwerpen ontdekte die hij later veelvuldig gebruikte in zijn ontwikkeling naar de abstracte kunst.

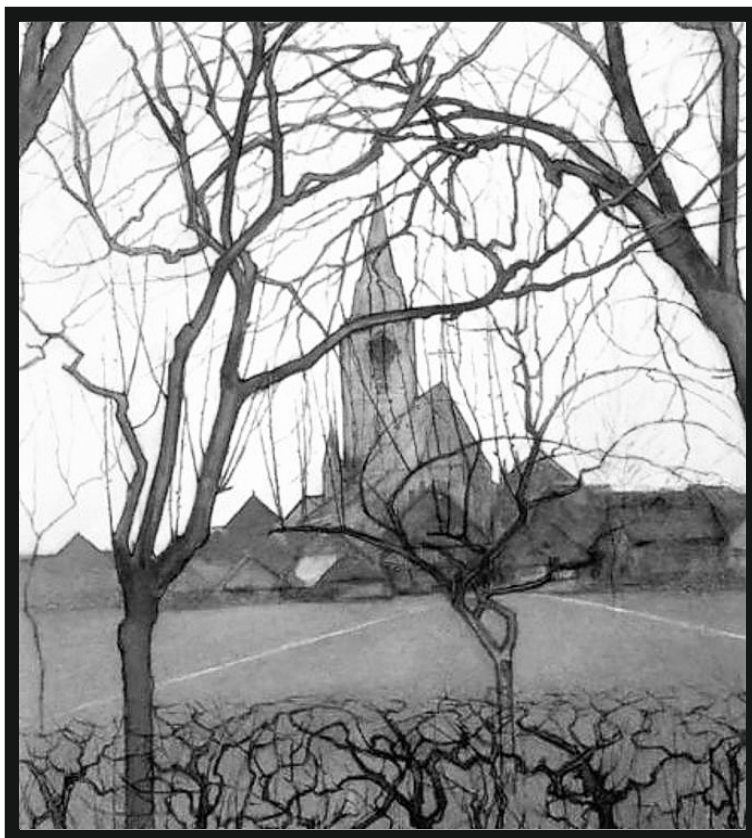
Het jubileum van 'De Stijl' is in het afgelopen jaar 2017 in veel Nederlandse musea gevierd met exposities en presentaties. Strikt genomen was dat allemaal veel te vroeg want het eerste exemplaar van het tijdschrift 'De Stijl', de start van de kunstbeweging, kwam pas in november 1917 op de markt. Dit decembernummer van 'De Tijding' is veel meer het juiste moment om stil te staan bij dat jubileum. December is de maand van de donkere dagen en de grijze atmosfeer. De non-kleuren zwart en grijs overheersen. Daarom zijn afbeeldingen in dit verhaaltje zwart-wit. Dat past bij Mondriaan én bij de maand december.

Kom, ik ga je 'een vroege Mondriaan' laten zien. Op de Ossendrechtseweg gaan we bij huisnummer 18 rechtsaf en via het smalle wandelpad tussen de huizen richting Koepelbos. Bij het begin van het bos kiezen we het wandelpad dat rechts omhoog gaat naar de rand van het bos. Als we daar lopen en tussen de bomen door naar rechts kijken zien we de 'Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk van Hoogerheide afgetekend tegen de heldere hemel. Als Mondriaan hier gewandeld zou hebben had hij vast even stilgestaan en teruggedacht aan zijn kindjaren in Winterswijk.

Het tafereel is namelijk vrijwel hetzelfde als zijn eigen werk *'Zicht op de Jacobstoren'*. In 1880, toen Piet 8 jaar oud was, verhuisden zijn ouders van Amersfoort naar Winterswijk. Vanuit het ouderlijk huis daar, tegenwoordig de 'Villa Mondriaan', had de jonge Piet tussen de bomen door uitzicht op de Jacobskerk. Dat plaatje is hem bijgebleven en later toen hij 28 jaar was en al in Amsterdam woonde tekende hij het toen hij bij zijn ouders op bezoek ging. Die tekening werd de basis voor een aantal schilderijen die hij van de Jacobskerk maakte. Op de voorgrond het lijnenspel van kronkelende takken en op de achtergrond de geometrische vormen van de toren van de Jacobskerk en de daken van de huisjes. In dit vroege werk is de stilering, het begin

van de abstrahering, al te zien. Werk uit deze serie wordt wel 'De eerste Mondri-

aan' genoemd. Opmerkelijk is dat in de originele potloodtekening uit 1898, twee minimale kleurvlakjes, rood en blauw, te zien zijn. Twee van de drie primaire kleuren die zo kenmerkend zijn voor het latere abstracte werk. Op de tekening is de kleur geel (nog) niet ontdekt. De elementen kerk en boom zou Mondriaan later nog heel vaak gebruiken in zijn zoektocht naar het universele schilderij.

We gaan naar het volgende plekje waar ik je een Mondriaan wil laten zien. Daarvoor moeten we naar 'de Geestakkers', de hoger gelegen gronden tussen Mattemburgh en de Kraaienberg. Aan de Fianestraat staat daar eenzaam in een weiland een imposante oude kastanjeboom die, moe van ouderdom, zijn takken op de grond laat rusten. Het silhouet met de stevige stam en de wirwar van takken die scherp aftekenen tegen het licht van de late middagzon, is een lust voor het oog. Deze boom, in zijn winterkleed, is voor mij het *spiegelbeeld* van 'De rode boom' die Mondriaan in 1908 schilderde.

Mondriaan kwam naar Brabant omdat de drukte van Amsterdam hem te veel was geworden en omdat hij zijn verhouding tot de natuur weer in evenwicht wilde brengen. Het was ver vóór hij zijn abstracte composities maakte. Het jaar in Brabant werd later door hem gezien als een overgangsjaar tussen zijn vroege werk, verwant aan de Haagse School, en zijn latere abstracte werk. In Brabant schilderde hij herkenbare motieven zoals boerderijen, molens en bomen, maar de contouren van zijn neiging tot vereenvoudiging werden zichtbaar. Tijdens zijn verblijf in Brabant was Mondriaan op een avond een eenzame boom opgevallen, waarvan hij een studie maakte. Het onderwerp fascineerde hem en hij bleef het, ook na zijn Brabantse jaar, gebruiken en het werd bekend als de serie van 'de blauwe en de rode boom'. Waar de schilders van de Haagse School de lichtval en atmosfeer belangrijk vonden, legde Mondriaan de nadruk op de vorm. Voorstellingen zonder actie, zonder personen. In zijn verdere ontwikkeling offerde hij de details op aan de grote lijn en de contour.

De takken werden door hem gesimplificeerd en gestileerd en het werd een zorgvuldige compositie van gebogen lijnen.

'De rode boom' was de eerste in een serie en Mondriaan gaat steeds verder in het abstraheren.

In 1911 ontstaat 'De grijze boom'. De lijnen en vegen laten een zo eenvoudig mogelijke vorm zien met een minimale hoeveelheid kleur.

Weer een jaar later ontstaat de 'Bloeiende appelboom' en die is alleen nog als boom te herkennen in relatie tot de rode en grijze boom.

In het verhaal heb ik wat verteld over de vorm en de lijnen zoals Mondriaan die in zijn werk prominent liet zien. In zijn latere abstracte werk speelden ook de primaire kleuren blauw, rood en geel vaak een hoofdrol. Kijk maar naar 'Victory Boogie Woogie'.

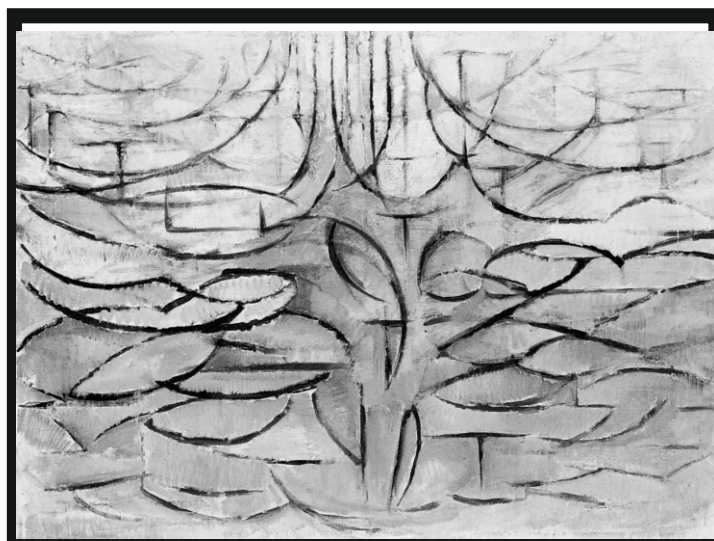
Die primaire kleuren zijn in Woensdrecht natuurlijk ook te vinden. Bijvoorbeeld in het voorjaar, in het dal van de Blaffert achter Mattemburgh. Ga maar eens kijken als de beukenbomen hun nieuwe blaadjes laten zien met de mooie rode kleur, het weiland bezaaid is met duizenden gele paardenbloemen met daarboven een diepblauwe hemelkoepel, dan zie je waarom Mondriaan onze provincie 'een onverwoestbare schoonen droom' noemde.♣

de rode boom

de grijze boom

de bloeiende appelboom

INTERVJOEW

Dur Jan Luysterburg

Menjeer, mag ik oew iets vraoge,
Nouw 't gaauw wir zoow wèèd is,
Kunde gij mèn 's vertelle:
Wa d'is nouw èègelek Kesseemis?

Nouw, da wul ik wel vertelle,
Da d'is jinne kjeer in 't jaor
En da d'is 'n jeel mwooi fjeesje
Waor ik maondelaank vur spaor.

Lichjes in de kestdwoom en ok
Soep en pudding en kestdkenèèn,
Jeel veul suuperlekker eete
En ok jeele goeje wèèn.

Oow, jao, 't is ok 't fjeest van vrede,
Die gin mees die dag verstwoort.
Nou, mjeer weet ik nie te zegge.
Wellek? Jeezus?? Nwoot van gwoord!

Tijdens de Brabantse Kerstgedichtenwedstrijd in Boxmeer 2016 mocht ik als één van de 20 finalisten mijn bovenstaand gedicht voordragen.♣

Mislukte kersttekening?!

Toen ik die foto in Tijding 2016-3 zag van het St. Elisabethgesticht (nonnenklooster) in Ossendrecht dacht ik terug aan mijn tijd daar. Ik was 5 of 6 jaar oud, dus dat moet 1935 of 1936 zijn geweest, ik weet het niet meer precies. Maar een ding vergeet ik niet. Juist voor Kerstmis moesten al de kinderen iets tekenen wat over Kerstmis ging. De meeste kinderen tekenden een kerststalletje met Jezus, Maria en Jozef, zo goed als een kind van die leeftijd dat kan.

Maar ik wou met iets speciaals voor de dag komen. Ik denk dat ik ergens een advertentie had gezien met een kerstboom en een kerstmannetje op een slee met rendieren ervoor en veel pakjes voor de kinderen. Dat vond ik veel interessanter! En zo goed en kwaad als het ging heb ik dát op papier gezet. Later gingen twee zusters (nonnen) van bank naar bank en ik hoorde ze al zeggen tegen die andere kinderen: *“Wat mooi, je bent een braafkind.”* Toen ze bij mij kwamen moest ik uitleggen wat ik getekend had. Je had die gezichten moeten zien. Ik was ineens geen goed kind meer. Het moest iets over het kerststalletje zijn, denk ik.

Ik kreeg een goeie preek mee en op dat moment dacht ik werkelijk dat ik geen goed kind was en misschien wel in DE HEL terecht zou komen!

En ik had het zo goed bedoeld!

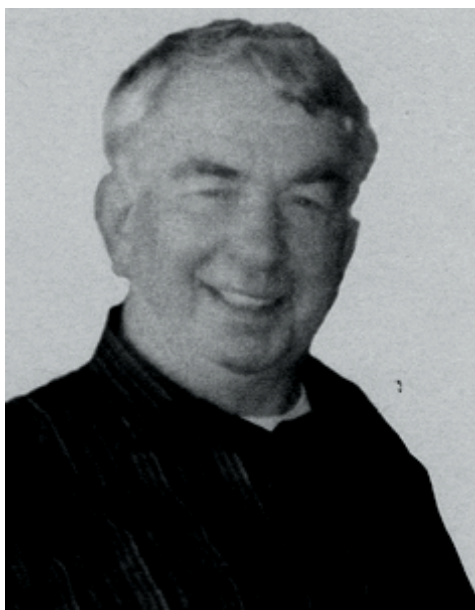
Ze trokken de tekening van de bank en scheurden hem in stukken.

Dat was mijn botsing met de nonnen. Ik vond het verschrikkelijk. Later moest ik er om lachen. Oude herinneringen uit mijn jonge jaren.

André Jansen ♣

In Memoriam Sjors van Loon

17-8-1936 - 3-6-2017

Sjors van Loon is bijna vanaf het begin in 1978 als bestuurslid bij onze vereniging aangesloten geweest. Dit was hij tot hij in 2008 te kennen gaf hiermee te willen stoppen. Niet dat hij daarmee onze heemkundekring verliet. Hij had zich inmiddels samen met Adrie Raats gestort op het onderhoud van ons museum Den Aanwas en hij was een van de vrijwilligers die altijd voor koffie en thee zorgden tijdens de lezingen in hotel Dekkers.

Sjors had echt hart voor ons heem en diens verleden, wat o.a. bleek uit het feit dat hij zich ook bij onze genealogiegroep voegde en een verwoed bidprentjesverzamelaar was.

Sjors is dit jaar in juni overleden. ♣

Ingezonden brief n.a.v. het artikel over pater Anselmus

door Jopie Daalmans

In Tijding 2016-2 is een artikel van John van Dooren gepubliceerd over de Ossendrechtse pater Anselmus (Antoon Musters). Diens heldendaden tijdens de Tweede Wereldoorlog maakten grote indruk op mij. Ik zie in hem een heilige die zeker kan wedijveren met zijn dorpsgenote, de Ossendrechtse zuster Marie-Adolphine. Over de ouders van Antoon Musters schreef John dat zij in Borgvliet begraven lagen. Toen ik dit voorjaar bemerkte dat veel graven op dat kerkhof geruimd zouden worden ben ik snel gaan kijken en nam mijn i-pad mee. Het graf van Anselmus' ouders zou over een paar dagen aan de beurt zijn, zo vernam ik van de man die bezig was met ruimen. Bij nauwkeurige bestudering van de foto zie je hem op de achtergrond in de cabine zitten. Het bewuste graf was gekenmerkt door een gele streep, een teken om verwijderd te worden.

Ik kon niet nalaten hierover te spreken met vroegere Borgvlietenaren en ontdekte daardoor dat de zus van de pater vlakbij het kerkhof gewoond heeft, namelijk in het tweede huis links van de kerk. Als lid van de redactie had ik inmiddels inzage gehad in het artikel van Meike Snejders over kleine mensen, door ons bestemd voor Tijding 2017-2. Daarin een stamboom van de familie en toen ging me een licht op. Ik kende de overgrootmoeder van Meike!

Deze mevrouw Raaijmakers, zus van de pater, had ik als kind dikwijls zien staan in de deuropening van haar huis. Tegenover haar woning lag een trapeziumvormig blok huizen waar we als lagere schoolkinderen elkaar voor de school begon achterna zaten om tikkertje te spelen. Zij keek, zoals meer moeders, haar kinderen na als ze naar school gingen. Als kind viel me al op dat dit een

klein moedertje was. En door het verhaal van Meike begrijp ik hoe dat kan.

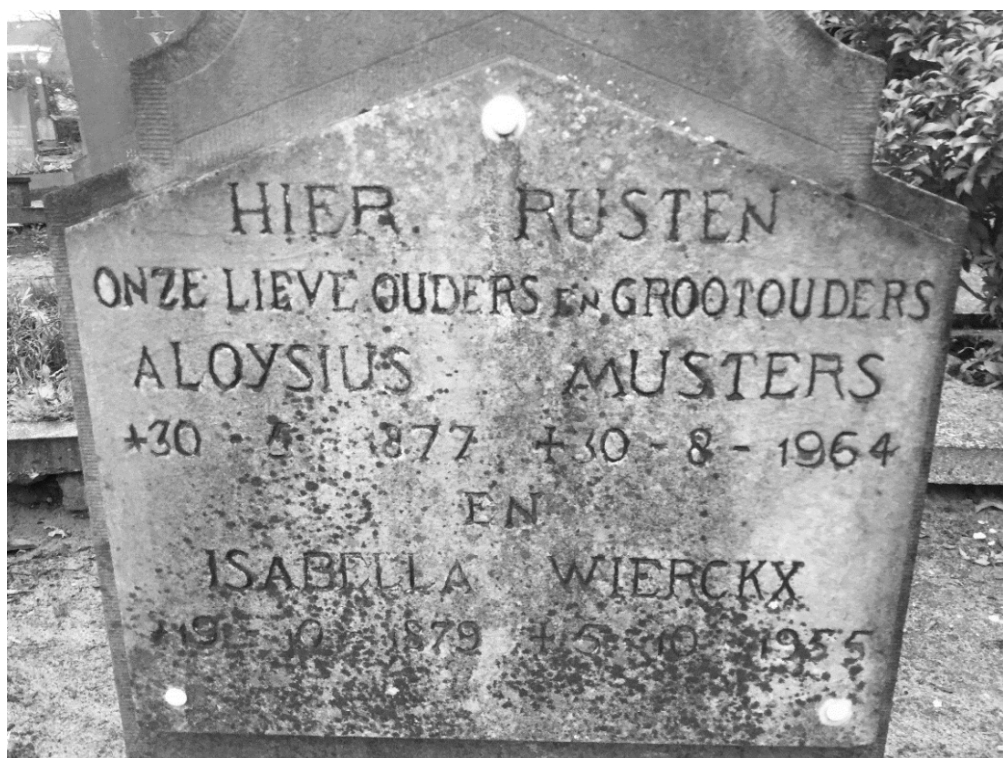
En nog mooier: in mijn enthousiasme vertelde ik dit aan mijn broer en die bleek Louis te kennen, de opa van Meike. Die mocht van de oude koster soms de kerkklok luiden en dan mocht mijn broertje van Louis op de knoop staan. Hoe verhalen toch samen kunnen vallen.

In “Jonge Bloei”, gedichten van Antoon Musters, in 2016 gepubliceerd door uitgeverij *Aan Het Park*, staat achterin een bijlage *Herinneringen* genaamd. Daarin vertelt Louis Raaijmakers dat in zijn ouderlijk huis de woonkamer ongeveer 4 bij 5 meter was. Het meubilair bestond uit een tafel met stoelen, een dressoir, een divan en naast de kachel twee grote stoelen. In die kleine kamer leefden vader, moeder, drie kinderen en de grootouders Musters. In de vakanties kwamen de drie heerooms logeren. Moeder Lieske regelde dat iedereen drie maaltijden per dag kreeg, maar steeds op verschillende tijden want je kon niet tegelijk aan tafel! Bovendien had ze de lokale geestelijkheid dagelijks over de vloer. Opa, de drie heerooms en hun bezoek rookten, aldus Louis, volop sigaren en vader Sander zware shag. De kamer zag dan blauw van de rook. Niemand stoorde zich daaraan destijds.

Moeder zorgde voor iedereen en vader vond het allemaal best. In dit huis zal zich een warm familieleven afgespeeld hebben. ♣

De grafsteen hieronder werd eind maart 2017 geruimd, terwijl juist in dezelfde tijd de renovatie begon van het huisje (linkerkant)
← van Lieske en van de straat..

TIJDING, KRONIEK VAN HEEMKUNDEKRING HET ZUIDKWARTIER

'Tijding' is het periodiek van heemkundekring 'Het Zuidkwartier' en verschijnt drie keer per jaar. Met Zuidkwartier bedoelen we het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom. Losse nummers van de Tijding zijn verkrijgbaar via bestuurslid Cor Cleeren. Een nummer van het lopende jaar kost € 7,00 en van voorgaande jaren € 4,00. Op de website staan alle Tijdingen behalve de laatste twee jaargangen.

Inlichtingen over het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij het secretariaat en de bestuursleden Frans Klaassen (ledenadministratie) en Cor Cleeren. Op onze website kunt u alles vinden over heemkundekring Het Zuidkwartier en het lidmaatschap. Daar kunt u ook een inschrijfformulier uitprinten. De contributie bedraagt € 20,00 per jaar, per gezin. Leden woonachtig buiten de gemeente Woensdrecht wordt € 10,00 aan portokosten in rekening gebracht, voor België € 12,50.

Bankrekening: NL86 RABO 0140 5214 37 tnv HKK Het Zuidkwartier te Hoogerheide.

Website: www.hkk-zuidkwartier.nl

 <http://www.facebook.com/hetzuidkwartier>

Redactie: J. Daalmans, J. van Elzaker, M. Roskamp, F. Stoutjesdijk / Vormgeving: Maria Roskamp
Druk: Marwa Print & Copy - Essen, België

Kaft, voorkant: streekheemmuseum Den Aanwas te Ossendrecht van Heemkundekring het Zuidkwartier, achterkant: ons heemhuis Het Kwartier te Hoogerheide. Foto's gemaakt door Frans Klaassen.

Nadruk van, of overname uit "Tijding" van een artikel of gedeelte(n) daarvan in welke vorm dan ook, is zonder toestemming van het bestuur en de schrijvers van de artikelen niet toegestaan. De heemkundekring "Het Zuidkwartier" aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl of de juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

BESTUUR HEEMKUNDEKRING "HET "ZUIDKWARTIER"

Voorzitter

de heer J. Luysterburg, tel. 0164 85 21 41
e-mailadres: luysterburg01@ziggo.nl

Vicevoorzitter:

de heer B. Janssens, tel. 06-45432811
e-mailadres: Bertsatru@gmail.com

Secretariaat:

mevrouw E. Cleeren
e-mailadres: secretaris@hkk-zuidkwartier.nl
postadres: Aanwas 29, 4641 JE, Ossendrecht

Penningmeester:

mevrouw L. Kools, tel. 06 27 53 61 93
e-mailadres: loeskools@gmail.com

2e Penningmeester:

de heer J. Mathijssen, tel. 0164 61 48 85
e-mailadres: johnmathijssen@outlook.com

Bestuursleden:

de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33
e-mailadres: Cormar65@ziggo.nl
Past. Dierckxstraat 17, 4645 EK Putte

mevrouw L. Hengst, tel. 0164 25 94 19
e-mailadres: luce.hengst@hetnet.nl

de heer F. Klaassen, tel. 0164 61 31 70
e-mailadres: klaassen.frans@gmail.com
KLM laan 6, 4631 JW Hoogerheide

de heer D. Verbeek, tel. 0164 61 61 96
e-mailadres: dverbeek@ziggo.nl

Websitebeheerder:

de heer S. Schauenburg
e-mailadres: webmaster@hkk-zuidkwartier.nl

CONTACTPERSONEN WERKGROEPEN

Redactieraad: kopij inleveren bij

- e-mailadres: mariarosskamp@planet.nl of:
- mevrouw F. Stoutjesdijk, tel. 0164 67 25 63
Aanwas 40, 4641 JJ Ossendrecht
e-mailadres: frankastoutjesdijk@gmail.com

Distributie:

- de heer F. Klaassen, tel. 0164 61 31 70
- de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33

Archeologie:

mevrouw L. Hengst, tel. 0164 25 94 19
e-mailadres: luce.hengst@hetnet.nl

Documentatie:

de heer C. van Opdorp, tel. 0164 61 38 30
e-mailadres: adrivanopdorp@home.nl

Evenementen:

de heer J. Lauwerijssen, tel. 0164 61 39 79
e-mailadres: janlauwerijssen@hotmail.com

Fotografie:

de heer F. Klaassen, tel. 0164 61 31 70
e-mailadres: klaassen.frans@gmail.com

Genealogie:

de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33
e-mailadres: Cormar65@ziggo.nl

't Kwartier/ heemtuin:

de heer B. Janssens, tel. 06-45432811
e-mailadres: Bertsatru@gmail.com

Museum:

mevrouw F. Stoutjesdijk, tel. 0164 67 25 63
e-mailadres: frankastoutjesdijk@gmail.com

Oude handwerktechnieken:

mevr. B. Brokken, tel. 0164 61 28 62
e-mailadres: bepdirkbrokken@hetnet.nl

Dialecten:

de heer J. Luysterburg, tel. 0164 85 21 41
e-mailadres: luysterburg01@ziggo.nl

Toponymie: ad hoc

Het
Kwartier